

ut et polica regna justitiæ stemmate laureatus possideat ovans, et sua pignora, quibus Cassinense beatorum cœnobium, a regibus terræ cernuo summissoque venerentur adoratu. Tantis enim miraculorum prodigiis etiam nunc apud suum honorificum larem præpollet, ut ejusmodi rumoris tonitruum transmarinos ultramontanosque principes ad sui pertrahat potenter obsequium. Nec immerito sane terrenis a principibus venerabiliter honoratur, qui regum omnium regi colla summitens, in omni studuit vita sua dignissime famulari. Ipse siquidem per prophetam dignatus est polliceri: ego glorificantes me glorificabo.

Vere quidem insigniter hunc nostrum sacratissimum Patrem glorificavit et glorificat, non tantum in æthereis regnis, sed etiam coram hominibus in terris quo totus agnoscat orbis quanta beatitudinis gloria exaltatur, qui pro ejus nomine studuit in hac vita salubriter humiliari. En illum quem spelæca [spelunca] tenuerunt aliquantulum latitantem, nunc paradisi retinet exultantem; et quem arva quondam habuerunt confectum jejuniis, nunc Olympi gaudia com-

plectuntur tripudiis. En illius vestigiis, quem olim sola Campania noverat, nunc reges terræ litant devotissima oscula necnon permunica munera. Jam nunc ergo, Pater excellentissime patrum, tuam cernui flagitamus clementiam, ut nobis opus tuæ porrigas dexteram. Obstrue, quæso, nostri misertus iniquorum (*Cob. cicorum*) ora crudelia qui tuas fraudulenter gestiunt illicere vernulas. Da solamen tuum, Pater, tuis clientulis quos ad tuum imitandum callem pertraxisti clementius. Pande dignanter, poscimus, iter quo ad patriam pervenitur, quatenus ex tuo grege nullum nanciscatur periculum; ut olim tibi collata talenta communi Domino geminata de nobis restituens, duplici præmio potiri merearis. Nos quoque immeriti per tuum interventum saltem evadamus supplicium, quos ob meritorum qualitatem consequuturos ambigimus præmium. Præstante Domino nostro Jesu Christo qui te, beatissime Pater, adeo sublimavit ut nullo sanctorum (*ita cod.*) post beatos apostolos inferior videaris; ipso utique qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI DCCCCLVI.

AGAPETUS PAPA II.

NOTITIA HISTORICA.

(Apud Mansi, conciliorum amplissima Collect. XVIII, 405.)

Agapetus Marino successit, anno Christi 946, tempore Constantini VIII. Hic post multas synodos in causa Hugonis et Artaldi celebratas, Rhemensem archiepiscopatum Artaldo adjudicatum confirmavit. Brunoni Coloniensi archiepiscopo, Ottonis fratri, pallium petenti concessit. Debellatis ab Ottone rege magna victoria Danis, iisdemque in Christianam religionem acceptis, gratulatus est Hamburgensi Ecclesiæ, ejusque privilegia a majoribus accepta innovavit (*ADAM. lib. II, c. 2*).

Hujus tempore post obitum Lotharii Berengarius regnum Italiæ invasit. Otto imperator vero ab Adelheide filia Rodulphi relictaque Lotharii uxore, et Agapeto pontifice, fugata tota Berengarii familia, pro suppetiis ferendis sollicitatus, Adelheidem reginam, olim Lotharii conjugem, uxorem accepit. Idem regnum integerrime defendit. Agapetus, cum novem annis, mensibus septem et diebus decem munere pastoralis bene functus fuisset, ex hac vita migravit.

AGAPETI PAPÆ II. EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTRIO S. SALVATORIS FULDENSIS.

(Anno 946.)

Confirmatio privilegiorum quæ Marinus II papa Fuldensi monasterio concessit.

[*Cocquelines, bullar., privileg., amp. Collect., I, 250.*]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, HA-

A DAMARO religioso abbati venerabilis monasterii Domini Salvatoris, et per te in eodem venerabili monasterio successoribusque tuis abbatibus in perpetuum.

Summam gerentes sollicitudinem omnium venerabilium locorum, quantum ex divino adjutorio possibilitas datur, de eorum stabilitate satagere studemus. Hoc namque studio, et divina placatur clementia, et laus Ecclesiæ Christi procuratur; nam

potiori et nos fiducia pro impetranda venia delictorum, æternam pietatem audemus implorare : et ideo reverentia tua postulavit a nobis quatenus jam dictum venerabile monasterium Domini Salvatoris a sancto Bonifacio episcopo constructum in loco qui vocatur Boconia erga ripam fluminis Fuldaha, privilegii sedis apostolicæ munimine decoretur, et sub jurisdictione sanctæ nostræ cui, Deo auctore, deservimus Ecclesiæ, constitutum nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submitatur : de qua re piis desideriis tuis faventes, hac nostra apostolica auctoritate id, quod exposcis, effectui mancipamus secundum privilegii seriem, quod ab antecessore nostro bonæ memoriæ Marino hujus almæ sedis præsule inibi perpetualiter factum nobis ostendere satagisti : et ideo omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio ditionem quamlibet habere, aut auctoritatem, præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitate quispiam præsumat omnino celebrare ; ut profecto juxta id, quod subjectum, apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse dotatum permaneat, locisque, ac rebus, tam eis quas moderno tempore tenet, vel possidet, quam quas futuris temporibus in jura monasterii divina pietas voluerit angere ex donis, et oblationibus decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. De cætero vero hoc deliberantes, decernimus, ut congruis temporibus, nostræ sollicitudini ecclesiasticæ intimetur, qualiter religio monastica regulari habitu dirigatur, concordiaque convenienti ecclesiastico studio mancipetur, ne forte, quod absit, sub hujus privilegii obtentu, animus gressusque rectitudinis a veræ norma justitiæ aliquo modo retorqueatur ; et neque regi, neque episcopo cuilibet, vel comiti, vel aliæ magnæ parvæque personæ licitum sit quamlibet vim inferre, sive aliquam controversiam facere in rebus et familiis ejusdem sæpe dicti venerabilis monasterii.

Auctoritate nostra etiam interdicimus, ut nulla femina inibi ingredi unquam præsumat, nemo in eodem venerabili monasterio, vel in cæteris ejus locis placitum habeat, nemo servos, vel colonos ad aliquod servitium astringat, illis tantum exceptis personis, quibus abbas ad utilitatem suæ necessitatis assensum præbuerit.

Eligendi sibi abbatem, quando opus fuerit, fratres inter se potestatem habeant, secundum regulam sancti Benedicti sine ullius personæ contradictione, tibi que, dilecte fili Hadamare, quia te bene eruditum, et eloquentem virum novimus, verbum Dei prædicare auctoritate sancti Petri, et concedimus, et præcipimus. Igitur statuentes apostolica censura decernimus per hujus decreti nostri paginam, ut quicumque cujuslibet Ecclesiæ antistes, vel quacunque dignitate prædita persona hanc privilegii nostri auctoritatem, quam prærogativa principis apostolorum firmamus, temerare præsumpserit, nisi cito resipuerit, ana-

A thema sit, et iram Dei incurrens, a cætu omnium sanctorum extorris existat, et nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta perpetualiter inviolata permaneat apostolica auctoritate roborata. Qui autem custos et observator hujus nostri privilegii [adde exstiterit] benedictionem et gratiam a Domino consequatur.

Scriptum per manus Leonis scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Octobris, indictione v. Datum vii Kal. Novembris per manum Stephani, primicerii summæ apostolicæ sedis, anno, Dei propitio, pontificatus domni Agapeti summi pontificis, et universalis papæ II, in mense Octobris, indict. v.

II

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ATENULFUM PRINCIPEM BENEVENTANUM.

(Anno 946).

Hortatur ut monasterium S. Sophiæ monachis Casinensibus restituat.

[Apud Gattula, *Hist. Cas.*, 53.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, ATENULFO, Beneventano principi, salutem et apostolicam benedictionem.

Officii nostri consuetudo deposcit vigilantes, et diem judicii expectantes, ut in melius proficiant, admonere, negligentes corrigere, juxta illud apostolicum : « Argue, obsecra et increpa (II Tim. IV, 2). » Hinc in alio loco Dominus per prophetam dicit : « Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem ejus, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech, III, 18). » Nostræ igitur mentis benevolentiam a dilecto filio nostro Balduino abbate audientes, unde valde gaudentes sumus, quod nos ad ecclesiarum exaltationem promptos audivimus. Sed quia nos constringit omnium Ecclesiarum pastoralis cura sollicite vigilare, sicut nobis noster spiritualis filius Balduinus, reverentissimus monasteriorum Pater, retulit vestris dominationibus, in bono quod cœperatis non permansisse. Unde valde mœremus, et dolentes sumus, quod monasterium in honore sanctæ Sophiæ intra Beneventanam civitatem positum, et sub ditione beati Benedicti Patris monachorum in Cassino monte constituto ab ipso suæ constructionis exordio ita permanente, vestris autem temporibus audacter statuta regum, et universalium apostolicorum virorum præ oculis non habentes, jam dictum monasterium sanctæ Sophiæ inaudita temeritate sub ditione monasterii beati Benedicti subtrahere non formidastis, sed eundem monasterium jam dictum Balduinus reverentissimus abbas canonica auctoritate, et regum, et apostolorum præceptis legalibus recollectum in ipsius sancti monasterii ditione revocatum. Præde.essori autem nostro Marino pontifice eum ad se vocante idem ipsum monasterium invadere præsumpsistis. Idcirco omnimodis monemus, et pro Christi amore obsecramus, ut jam dictum monasterium repetenti supradicto abbati in integro reddere

debeat, et ulterius de monasterio sanctæ Sophiæ A
Cassinensi cœnobio molestiam non faciatis; et si,
quod absit, aliter feceritis, sicut in nostrorum præ-
decessorum pontificum præceptis sancitum est,
ita et vos sub anathematis vinculo innodandum
nihilominus sciatis.

III.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO PARTHENONE ESSENENSI.

(Anno 946.)

*Parthenonis Essenensis privilegia, petente Hæ-
wiga abbatissa, confirmat.*

[Marini, *Papiri diplomaticki*, 35.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei. HA-
THEWIGÆ religiose abbatissæ, et monasterio Asindæ
ab Alfrido quondam præsulè constructo, suisque
successoribus in perpetuum.

Tunc summæ apostolicæ dignitatis apex in hoc
divini prospectus nitore dignoscitur perfulgere,
cum in exercendis Dei laudibus impensius stude-
bit sui laboris exhibere certamen. Igitur quia
postulastis a nobis per interventum domni et glo-
riosi regis Ottonis, quatenus privilegium datum a
prædecessore nostro domno Zacharia papa præli-
bato monasterio, cui vocabulum est Asindæ, ab
Alfrido præsulè constructo, quod flammarum
adustione cum prædicto monasterio combustum
est; nostra apostolica auctoritate vobis idem pri-
vilegium noviter concedere juberemus, et deci-
mam; quam permissu prædicti domni apostolici, C
et assensu episcoporum totius cleri. Guntharus
Coloniensis Ecclesiæ archiepiscopus eorumdem
sanctimonialium vicum atterminaverat, et electio-
nis arbitrium, ut quando abbatissa defuncta fue-
rit licentiam habeant sanctimoniales, quam ibidem
fuerit intrinsecus; de semetipsis quæ digna fuerit,
et Deo placita, eligere abbatissam. Et ut privilegiis
apostolicæ sedis idem monasterium decoretur, ut
sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore,
deservimus Ecclesiæ constitutum, nullius alterius
Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur; pro qua re
piis desideriis vestris faventes, id quod exposcitis
effectui mancipamus, statuente apostolica cen-
sura sub divini iudicii obtestatione, et anathema-
tis interdictu, ut nullus unquam præsumat quis-
piam cujuscunque sit dignitatis, vel quantumcun-
que magna pravaque persona, de rebus aut pos-
sessionibus, vel quidquam quæ ei pertinere viden-
tur quoquo modo auferre, aut alienare præsumat,
sed nec quamlibet malitiam, aut jacturæ molestiam
ibidem sive pacis, sive barbarico tempore firma
stabilitate decernimus sub jurisdictione sanctæ
nostræ Ecclesiæ permanendum. At vero qui pio in-
tuitu observator hujus nostri apostolici privilegii
exstiterit, benedictionis gratiam a misericordissi-
mo Domino Deo multipliciter consequatur.

IV.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD LEONEM ET BENEDICTUM
IN ECCLESIAS TRIVENTINAM ET TERMOLENSEM INTRUSOS.

(Anno 947.)

[Apud Mansi, *Concil.* XVIII, 412.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, LEONI
presbytero et monacho, et BENEDICTO æque presby-
tero, irrationabiliter a nobis consecratis episcopis,
et ipsum ordinem... vestientibus.

Misimus jam vobis litteras quatenus veniretis ad
nos, et satisfaceretis accusationibus et querelis
quas adversus nos habet Joannes episcopus sanctæ
sedis Beneventanæ, qui interpellavit super nos
atque ostendit privilegia facta nostris antecessori-
bus pontificibus S. R. E. et apostolicæ sedis cum
districto anathemate, ut nullus aliquis præsumat
minuere terminos prædictæ Beneventanæ ecclesiæ,
et quod Triventina et Termolensis ecclesiæ anti-
quitas subditæ fuissent Beneventano episcopo,
pariterque ei omnes aliæ ecclesiæ, quæ construc-
tæ vel construendæ sunt infra terminos istarum et
aliarum per civitates et castra, cunctaque loca
Beneventani principatus ditioni subjecta, et quia
renuistis venire, et rationem reddere, cognovi-
mus, vos non per ostium intrasse, sed furtive, ut
fures et latrones aliunde irrupissemus, et indebite
episcopale ministerium usurpasse; cumque novâ
præsumptio surrexerit, ut videtur, ut plebes quæ
subditæ sunt sub diocesi et... episcopatus ipsius
Beneventanæ provincie contra instituta canonum
per præmium et datum elegerunt vos sibi per si-
moniacam hæresim episcopos, ideoque excom-
municamus vos ex auctoritate B. Petri apostolo-
rum principis, ut neque in eisdem plebibus, hoc
est Triventina et Termulana ecclesia, episcopalem
cathedram... præsumatis, nec in nulla alia eccle-
sia permissum habeatis aliquod episcopale offi-
cium peragere. Nos denique cognoscentes quod
licet illud ab antiquis possessum est pontificibus,
et omnia et parochias, et dioceses integre Bene-
ventano principatui retradimus, renovamus atque
confirmamus eidem Joanni Beneventano epis-
copo, ejusque successoribus in perpetuum possi-
dendum, a nostrorumque successorum nullo ali-
quid minuendum, propterea admonendo, man-
dando excommunicamus, auctoritate beati Petri
apostolorum principis, clericos et cunctam ple-
bem Triventinam et in Termolis consistentem ut
si... sine gastaldeis ministerialibus seu clericis,
vel populus ipsarum civitatum præsumpserit
querere supradictos Leonem monachum et Bene-
dictum æque presbyterum in ipsis civitatibus ex-
cipere ad pontificalem ordinem exercendum sub
anathematis vinculo moneant constricti. Si quis
autem, quod non optamus, ausu præsumpserit
hæc quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate
jam dictæ Beneventanæ Ecclesiæ statuta sunt re-
fragare, aut in quoquam transgredi, aut minuere
terminos, sciat se anathematis vinculo innodatum,
sed et cum Juda Domini traditore, et cum omnibus

impiis æterno supplicio condemnatum. At vero qui pro intuitu observator et in omnibus exstiterit custodiens hujus nostri apostolici constituti ad cultum Dei respiciens, benedictionis gratiam a misericordiosissimo Domino nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps effici mereatur.

Datum per manus Stephani primicerii sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis, anno, Domino propitio, pontificatus domini Agapeti II papæ in sacratissima sede beati Petri apostoli primo, ind. v.

V.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ADALGARIUM HAMBURGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(ANNO 948.)

Junctionem Bremensis Ecclesiæ cum Hamburgensi, et cætera Hamburgensis jura confirmat.

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo ADALGARIO S. Hammaburgensis Ecclesiæ archiepiscopo, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolicæ moderationi pia religione pollentibus benevola compassione succurrere, et poscentibus animos alacri devotione impertire; ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium Deum procul dubio promeremur, dum venerabilia loca opportune ad meliorem fuerint statum sine dubio producta. Igitur quia postulastis a nobis quatenus archiepiscopatum Hammaburgensis Ecclesiæ totum integrum vobis confirmarem, sicut a prædecessore D. nostro Nicolao hujus apostolicæ sedis decretum est; inclinati precibus Hadamari Fuldensis abbatis, apostolica auctoritate concedimus cum omnibus generaliter atque specialiter locis ad eundem vestrum archiepiscopum pertinentibus, scilicet omnia quæ vestri antecessores suis laboribus acquisiverunt, vel etiam amor æternæ patriæ ibi a Christicolarum fidelibus largita sunt largiuntur; cum illis etiam, qui nunc suo tempore divina protectio ad Christi conversi sunt fidem, videlicet episcopis Danorum, Norvenorum, Suvevonum, nec non omnium septemtrionalium partium; pallium quoque, et ejus usum in prænominatis a prædicto papa factis habendum tibi, et omnibus successoribus tuis perpetuo decernimus. Deinceps vero nullum archiepiscoporum, vel Coloniensem, vel alium quemlibet in vestra diocesi ullam sibi vindicare decernimus potestatem; quinimo et ipsis et omnibus omnino suademus cultoribus religionis, ut adjutorium, et solatia vo is in omnibus administrent; quatenus pro gratia hujus beneficii plenam recipere mercedem a Domino mereantur, cum omnia, quæ proficua ecclesiæ probantur exhibere, et divinis non impugnantur præceptionibus, efficienda et præbenda omnipotentis Dei auctoritate, et beatorum apostolorum Petri et Pauli esse non dubitamus, et hoc nostro decreto decernimus, secundum prænominatæ bonæ memoriæ Nicolai papæ sanctionem, et reverendissimi regis

A Ludovici votum, ipsas prædictas dioceses, Hammaburgensem scilicet, et Bremensem, non deinceps duas, sed unam esse et vocari; omnem quoque adversantem vel contradicentem, atque piis nostris studiis quolibet modo insidiantem, anathematis sermone percutimus, perpetuæque ultionis reum diabolica sorte damnamus, ut culmen apostolorum, more prædecessorum nostrorum, causamque Dei pio affectu zelantes ab adversis hinc inde partibus muniamus. Apostolica itaque auctoritate, et Bernhardo episcopo Alverstadensi, Thidardo Hisdenensis ecclesiæ, et cæteris conterminalibus episcopis insuper jubemus et eos monemus, ut te in omnibus adjuvent, quatenus sacerdotale ministerium explere et animarum lucra Domino Jesu Christo facilius acquirere valeas. Auctoritate ergo apostolica et censura sub divini iudicii obtestatione, et anathematis interdicto statuimus, et nulla persona magna vel parva, cujuscunque ordinis, aut dignitatis sit, omnia quæ a nobis, vel prædecessoribus nostris ecclesiæ tuæ et tibi concessa sunt violet; quicumque autem mutaverit, vel in aliquo violare præsumpserit, nisi resipuerit, auctoritate Dei, et B. Petri, et nostra, qui ejus fungimur vicariatione, perpetui anathematis vinculo sit innodatus. Qui vero custos et observator ejus exstiterit benedictionis gratiam, et cælestis retributionis a justo iudice Domino Deo nostro consequi mereatur.

Scriptum per manum Arronis notarii regionarii, atque scriniarii S. R. E. in mense Januario, indictione vi. Data iv Nonas Januarii per manum Andreæ arcarii sanctæ sedis apostolicæ in sacratissima sede B. Petri apostoli, indictione vi.

VI.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WINDILGARDEN ABBATISSAM.

(ANNO 948.)

Monasterium Gandersheimense in Saxonia constructum, sub protectione sedis apostolicæ recipitur variisque donatur privilegiis.

[Apud Coquelines, *Bullarum collect.* 1, 251.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, WINDILGARDI, abbatissæ venerabilis monasterii Gandersheimensis, construti ab Ottone comite de Saxonia, aliisque suæ sortis abbatissis in perpetuum.

Quoniam semper sunt concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet, ut devotioni conditoris piæ conservationis auctoritas in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulavit a nobis Hathumarus venerabilis abbas, ut per ejus interventum atque deprecationem vestrum monasterium Gandersheim situm juxta fluvium Aternam, apostolica auctoritate vobis confirmarem, sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, ecclesiæ constitutum, nullius alterius ecclesiæ jurisdictionibus submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes [per] hanc nostram auctoritatem id, quod poscitur, effectui mancipamus, et ideo omnem cu-

Juslibet ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio ditionem quamlibet habere auctoritate nostra, præter sedem apostolicam prohibemus. Auctoritate namque beatorum apostolorum Petri et Pauli jubemus ut nullus rex audeat, præter licentiam vestram, monasterium aliquibus hominibus in beneficium dare, ut profecto juxta id, quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse ditatum permaneat locis ac rebus, tam his, quæ tempore moderno habet, vel possidet quam quæ futuris temporibus in jure ipsius monasterii divina pietas voluerit augere, et donis, oblationibus, decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Quando autem abbatissa ipsius monasterii de hoc sæculo migraverit, nulli sit licitum, aliquam ibidem ordinare abbatissam, nisi ex ipsa congregatione, si talem invenerit, quæ digna Deo sit. Et si fortasse ibidem inventa non fuerit, tum rex habeat potestatem talem ibidem ordinare abbatissam quæ digna Deo placere possit. Constituimus etiam per hujus decreti nostri paginam, ut quacunque dignitate prædita persona hanc nostri privilegii chartam, quam auctoritate principis apostolorum firmamus temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a cœtu sanctorum omnium extorris existat, ut nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta, perpetualiter inviolata permaneat, apostolica auctoritate subnixa.

Scriptum per manus Stephani scriniarii sanctæ Romanæ ecclesiæ in mense Januario indictione sexta. Bene valete. Datum III nonas Januarias per manus Andreæ divini, respectus gratia, arcarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propitio, pontificatus Agapeti, summi pontificis, Junioris, papæ, in sacratissima sede beati Petri apostoli, secundo.

VII.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. BONIFACII FULDENSI.

(ANNO 948).

Monasterii Fuldensis, « noviter renovati » privilegia confirmat.

[Dronke, *Codex diplom. Fuld.*, p. 320].

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, HADAMARO venerabili abbati et per eum in monasterio a sancto Bonifacio primitus constructo atque noviter renovato suisque successoribus abbatibus in perpetuum.

Quoniam semper sunt concedenda quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet ut devotioni conditoris piæ constructionis auctoritas in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulasti a nobis quatenus monasterium Salvatoris a sancto Bonifacio primitus constructum et a te noviter ædificatum in loco Boconis erga ripam fluminis Fulda privilegii sedis apostolicæ infulis decoretur et sub jurisdictione nostra Deo auctore cui deservimus Ecclesiæ constitutum nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur: idcirco piis desideriis faventes hac nostra auctoritate id

quod exposcitur effectui mancipamus. Et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem vel episcopum in præfato monasterio ditionem quamlibet habere aut auctoritatem præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitatem quispiam præsumat omnino celebrare, ut profecto juxta id quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse ditatum permaneat locis et rebus tam eis quas moderno tempore tenet vel possidet quam quas futuris temporibus in jura ipsius venerabilis monasterii divina pietas augere voluerit ex donis et oblationibus decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Constituimus quoque per hujus decreti nostri paginam ut quicumque cujuslibet Ecclesiæ præsul, vel quacunque dignitate persona hanc nostri privilegii chartam quam auctoritate principis apostolorum firmamus temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens a cœtu omnium sanctorum extorris existat, et nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta perpetualiter inviolata permaneat apostolica auctoritate subnixa.

Scriptum per manum Stephani notarii regionarii atque scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Januario et indictione VI.

Datum IV Nonas Januarias.

VIII.

EPISTOLA AGAPETI PAPÆ II AD GERARDUM LAUREACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(ANNO 948).

Dissidium ecclesiarum Laureacensis (hoc est Pataviensis) et Salisburgensis componit. Salisburgensi occidentalem Pannoniam attribuit; Laureacensi, utpote antiquiori, benedictionis et sedis honorem, orientalem Pannoniam, regiones Avarrorum, Moravorum, Sclavorum: potestatem libere prædicandi per omnes Sclavorum terras, episcopos ibi ordinandi, omniaque auctoritate apostolica constituendi.

[Apud Mansi, *Concil.* XVIII, 405].

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, fratri dilectissimo et reverendissimo GERARDO sanctæ Laureacensis Ecclesiæ archiepiscopo, in Christo salutem.

Petitiones tuas pro renovandis sive approbandis Ecclesiæ tuæ privilegiis, venerabilis Fuldensis monasterii abbas Hademarus, huc causa orationis veniens, cum magna benevolentia nostræ experientiæ suggestit, pariterque jurgia et disceptationes gravissimas inter te et Heroldum archiepiscopum, pro utrinque suscepta in una provincia pallii auctoritate exortas, flebiliter nuntiavit: quod et ipsi ex debita pastoralis cura nimio cordis mœrore dolemus, detestabiliterque profanamus. Quippe sancta et universalis Ecclesia, cui auctore Deo præsidemus, a religiosis atque pacatis sacerdotibus suis, et in charitate non ficta solidatis, quasi totidem columnis innisa fulcitur; discordantibus autem et adversum se hostiliter inflante superbia

animum tollentibus, præsertim tantis pontificibus, velut avulsis sustentaculis casura, non sine magno periculo et vigoris sui detrimento a proprio statu cœneutitur. Insuper etiam dum deforis inter vos pro pallii honore pertinaciter hujusmodi contentio exerceatur : agitur ut in fraterna æmulatione decor sacerdotii intus evacuetur.

Inde ergo, frater, officium nostrum illud esse perpendentes, ne inimicitiarum fomite in vobis succrescente dissidium sanctæ Dei Ecclesiæ, atque scandalum sine consilii et utilitatis vestræ respectu diutius nutriatur : ad sequestrandum litem vestram accedimus nos arbitres, tam ex sollicitudine a domino regiminis injuncti, quam amborum vestrorum amore ad hoc permoti ; ita videlicet ut et de prælibata conflictus vestri querimonia rationabilibus judiciis rite justitiæ satisfaciamus, et vos omni explosa controversia in fraternam concordiam Christo moderante revocemus.

Notum est igitur, litterisque penes nos commendatum, quibus ecclesiarum locis dignitas pallii ab hac apostolica sede debeat. Lauriacensem autem urbem antiquitus metropolitanam fore, et archiepiscopi sedem, cui sanctitas tua præesse dignoscitur, sicut in privilegiis authenticis ad nos usque a te directis legimus, ita quoque inventis quibusdam exemplaribus chartæ vetustate admodum attritis in archivio sancti Petri reperimus. Hanc etiam in exordio nascentis Ecclesiæ, et immanissima Christianorum persecutione, a doctoribus istius sedis catholicæ fidei novimus rudimenta percipisse ; et exinde a succedentibus prædicatoribus in superioris atque inferioris Pannoniæ provinciis ejusdem fidei emanasse gratiam. Quibus etiam duabus provinciis, illarumque pontificibus, usque ad tempora Hunnorum non alius, quam sanctæ Lauriacensis præfuit archiepiscopus, quorum barbarica feritas non solum prædictam Lauriacensem civitatem, verum etiam in circuitu adjacentes regiones depopulavit atque funditus desolavit. Inde quidem contigit, ut episcopi hac necessitate compulsi, sede illa deserta atque alio translata, simul etiam archiepiscopalem ipsius sedis desererent honorem. Modernis autem, nec multum retro elapsis temporibus, vacante ab apostolico vicario Bavariorum regno, Arno primus sanctæ Salzburgeris Ecclesiæ subrogatur archiepiscopus. Hæc testatur annosa memorialis sacris scribii historia. Modo autem mortalibus propitiante Christo, ab hostibus sanctæ Lauriacensis Ecclesiæ quiete et in habitandi securitate concessa, non alibi quam ibidem fraternitatis tuæ cathedram oportet haberi. Quapropter reinthronizamus te eidem Ecclesiæ sanctorum Patrum videlicet prædecessorum nostrorum, sed et beatæ memoriæ domini Leonis papæ, a quo excellentia tua pallio ac privilegio donata est, sanctiones atque statuta exsequentes : ac sæpe dictam sanctam Lauriacensem Ecclesiam potestate et vice beati (248) Hoc est Moravorum, qui et *Maravi* et *Moraci*.

A Petri apostolorum principis absolvimus, et archiepiscopamus, et in culmen metropolitanum sublimamus, et privilegia nobis transmissa manu propria munimus et corroboramus, ac rata esse firmamus, denuoque tibi pallium cum præsentiprecepto secundum usum prius concessum, successoribusque tuis perpetim tenendum tradimus. Illisque ex amussi ita ad justitiam reintegratis, decrevimus rixas vestras, et dissensiones præfata ex causa derivatas dirimere, atque in fraternam amorem vos reconciliare, sicut utrique vestrum modo susceptus servetur pallii honor illæsus, hortantes quatenus apostolice instituti, amodo non in contentione et æmulatione maneat. Constat quidem quod canonicè singulis provinciis singuli ordinantur metropolitani. Proinde distribuere atque determinare ita vobis parochias, bonum et pacificum æstimamus : ut divisis duabus Noricæ regionis provinciis, Heroldo archiepiscopo occidentalis Pannoniæ cura committatur et custodia : tibi autem successoribusque tuis, propter eminentem antiquitatem sanctæ Lauriacensis ecclesiæ, cui jure juniorum reverentia assurgit, in benedictionis et sedis ordine prælatis atque præpositis, providentiam orientalis Pannoniæ, regionemque Avrorum atque Maraborum (248) sed et Sclavorum, qui modo Christiani, vel adhuc per baptismum Christo lucrandi sunt, circumquaque manentium, credimus, nostramque apostolicam vicem in illis partibus prædicandi, et pro arbitrio vestro ubi opus est episcopos constituendi, omniaque disponere atque ordinare tali auctoritate atque potestate delegamus, ac si ipsi præsentibus affuissemus. Quod si jam dictus Heroldus archiepiscopus deinceps, suorumve quispiam successorum, minime diffinito limite contentus, sed interdictam atque a sua potestate separatam diocesim repetere perveraciter conatur, nec a prohibite contentione schismate per istas nostras apostolicas traditiones atque determinationes compescitur : ipse etiam pie concessa dignitatis munificentia penitus privetur, atque secundum jus pristinum, superior Hannonia continuetur inferiori, atque tuæ tuorumque successorum ambæ perpetualiter subjaceant ditioni. Allubescentes autem assensumque præbentes istis nostris saluberrimis decretis benedicimus et catholicos approbamus : resistentes vero, atque infirmare vel omnino pervertere contententes, anathemate Maranatha sanctæ Trinitatis districtè percutimus, et apostolica sententia, qua mulctati Anania et Saphira exspiraverunt, damnamus, et cum blasphematoribus sancti Spiritus sempiternis cruciatibus puniendos destinamus.

IX.

EPISTOLA AGAPETI PAPÆ II AD AYMARDUM ABBATEM CLUNIACENSEM.

Privilegium abbatiæ Cluniacensis.

[Apud Mansi, *Conc.* XVIII, p. 408.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, dilecto filio

AYMARDO venerabili abbati monasterii Cluniacensis, ædificati in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli siti in pago Matisconensi, et per te in eodem monasterio, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini benevola compassione pie poscentium votis succurrere, et alacri devotione his præbere assensum. Ex hoc enim potissimum præmium a conditore omnium Deo promerebimur. Igitur quia petistis a nobis, quatenus monasterium prædictum in illo statu quo a Guillelmo duce per testamentum manere decretum est, nostra apostolica auctoritate decerneremus, sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ subjectum esse: inclinati precibus tuis, tibi ad regendum concedimus. Itaque sit illud monasterium cum omnibus rebus, vel quas nunc habet, vel quæ deinceps ibi traditæ fuerint, liberum a dominio cujuscunque regis aut episcopi, sive comitis, aut cujuslibet ex propinquis ipsius Guillelmi. Nullus ibidem contra voluntatem monachorum prælatum eis post tuum decessum ordinare præsumat: sed habeant liberam facultatem, sine cujuslibet principis consultu, quemcunque secundum regulam sancti Benedicti voluerint, sibi ordinare; nisi forte, quod absit, personam suis vitiis consentientem eligere maluerint. Hoc quicumque voluerit, cum Dei zelo prohibeat. Decimas vero, quæ olim ad vestras capellas pertinuerunt, et per modernam quasi auctoritatem, sive licentiam, a quolibet episcopo subtracta sunt, vobis ex integro restituimus. Capellas autem, si aliquæ jam factæ, vel faciendæ inibi sint, ita manere concedimus, ut vestris ecclesiis nihil ex decimis minuat. Hoc vero quod dilectus filius noster Bruno episcopus de prædictis capellis vobis concessit, ratum et firmum esse decrevimus in perpetuum. Præterea, quidquid ex vineis, vel culturis ad vestram partem pertinet, partem quoque decimarum, ad hospitale vestrum pertinere sancimus. Simul et de his rebus, quas percepturi estis. Hoc etiam quod Leobaldus, ad prædictum monasterium dereliquit. Simul et illud quod Magiona, vel alicubus rebus, quæ ad id monasterium pertinere debent. Confirmamus etiam nostra apostolica auctoritate abbatiam Carilocensis cœnobii, quæ eidem collata est monasterio, abbatias S. Joannis, atque beati Martini suburbio Maticensi sitas, nihilominus in perpetuum constare decernimus ad prædictum locum, ut nullus episcopus vel comes, vel aliqua persona inibi temerari ausu quidquam ordinare præsumat, sine jussione rectoris jam dicti loci. Similiter censemus de Celsanicas Alodo Hecfredi comitis, quem filius noster Stephanus, justa lance causam examinans, pro omnium remedio Christianorum prælibato delegavit loco. Præterea villas omnes quæ pertinent ad idem cœnobium Cluniacense, soliditate apostolica roboramus, Solustriacum videlicet, Caninias, Seneciacum, Arpagiacum, sanctum Victorem, et Scociolas, Kaerdasemscum, Dabormacum, et Piscatoriam, quam Osam vocant; Tosciacum, et ecclesiam sancti De-

A siderii, Ambariacum, et Saviniacum alodum, quem Engelbaldus dedit, et alodum quem Waldo, veniens ad conversionem, dedit. Similiter et Ambariam, et ecclesiam S. Abundi, quam Artaldus moriens ad prædictum reliquit cœnobium. Ecclesiam sancti Saturnini, cum omni alodo, quem Geraldus archiepiscopus dedit prædicto cœnobio. Et quia ordo monasticus summam desiderat immunitatem: ita vobis concedimus, sicut locis sanctis ubique reverentia debetur, ut nullus vestra municipia, aut res quaslibet, sine vestro consultu distringere, aut invadere ullo modo præsumat. Sane, ad recognoscendum, quod prædictum cœnobium sanctæ apostolicæ sedi, ad tuendum, atque fovendum pertineat, dentur per quinquennium x solidi. Si quis autem contra hanc saluberrimam nostram constitutionem resistendo venire tentaverit, aut aliquid horum corrumpere conatus sit, et omnia quæ in hoc privilegio sancimus non observaverit, sciat se sub divini judicii obtestatione, anathematis vinculo æternaliter, nisi resipuerit, innodatum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo sine fine cruciandum. Qui vero nostræ hujus saluberrimæ sanctionis custos et observator extiterit, a Christo Domino benedictionem, et a sanctis apostolis mundi iudicibus absolutionem hic et in futuro consequi mereatur.

Scriptum per manus Leonis notarii regis, et scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Mart. per indictionem vii.

X.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WILLIARIUM ABBATEM.

(ANNO 950.)

Confirmat sententiam Ottonis magni in materia immunitatis S. Maximini.

[Apud Hontheim, *Hist. Trevir.*, 1, 284.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, reverentissimo abbati WILLIARIO, totius charitatis exhibitionem in Christo.

Nuntios vestræ almitatis ad sacrorum apostolorum limina, pariterque nostram apostolicam dignitatem directos, Asolfum videlicet atque Guntharium cum magna benevolentia suscepimus, ac illorum legationem præsentem omni Romano clero clementer audivimus. Scimus vero, ipsis referentibus, sæpe ac multum vos vexatos a Ruotberto, quamvis in hoc minime, in aliis tamen venerabili archiepiscopo, eo quod vobis commissum monasterium sibi commissæ ecclesiæ vellet subdere injuste, nisi vos tuerentur hinc justum iudicium ex regia dignitate serenissimi Ottonis prolatum, inde chartæ Caroli Magni, atque aliorum antiquorum regum in medio recitatæ. Ergo omnis ordo Romani cleri, annuente nostra apostolica dignitate, decrevit ut super monasterio vestro, dico autem illo quod in vicino Trevirensium murorum in honore S. Joannis evangelistæ fundatum, sanctis sanctorum confessorum Maximini, Agritii atque Nicetii corporibus dicatum, immobiles permaneant sententiæ in chartis conscriptæ, Ottonis regis præ-

cessorumque ejus, regum Francorum videlicet, ut in præsentem et in posterum sub regia tantum potestate permaneat, neque unquam ulli alteri personæ subiaceat, excepto abbati, quem ejusdem monasterii fratres communi concordia secundum regulam elegerint. Si vero prædictus archiepiscopus, aut aliquis successorum ejus, seu alius quilibet fratrum, qui sunt, vel erunt in eodem monasterio, quietem impie, crudeliterque turbaverit, nisi primo præsentem conscriptione, ac deinde ab apostolica dignitate admonitus respiscat, non ut pastor, sed sicut mercenarius tractetur. Idcirco si in tam pertinaci duritia perstiterit, ad ultimum nostra apostolica auctoritate excommunicatur, et insuper bonis regibus, ac ducibus, justisque iudicibus resistentibus compos voti sui nunquam fiat.

Scriptum per manum scrinariæ S. Romanæ Ecclesiæ. Data II Kal. Martii, indictione VIII. Bene valete (249).

XI.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. GERMANI ET MICHAELIS CUXANENSIS.

(Anno 950.)

Confirmat privilegia monasterii Cuxanensis.

[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens*, IX, 227.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, GONDEFREDO religioso abbati venerabilis monasterii sancti Germani atque sancti Michaelis, quod est situm in valle Confluente in locum qui vocatur (Saint-Michel de Cusan) Coxano et post te tuis successoribus abbatibus ejusdem monasterii in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudo insistit et cura pro universis Dei Ecclesiis vigilandum ne aliqua necessitatis jactura dispendia consequantur. Igitur quia Sonarius religiosus presbyter et monachus vice vestra ante nostram præsentiam veniens postulavit a nobis quatenus confirmaremus tibi tuique successoribus abbatibus supradictum monasterium in integrum, cum omnibus finibus suis, terminis et adjacentiis, suisque omnibus pertinentiis in perpetuum; inclinati tuis precibus, pro omnipotentis Dei et sancti Petri amore, jam dictum monasterium cum finibus et suis terminis, sicut incipit a parte orientis, a fronte per summitatem Serræ quæ pergit de Bovaria ad Jovem de Celerano, et vadit ab ipso monte qui dicitur Laccarias, et sic vadit per ipsas Laccarias usque in monte Canigone, et a meridie affrontat in monte Canigonis et descendit per Serra

(249) Suspectæ mihi fidei semper visa est præsentem bulla pontificia, præsertim ratione formæ; sane cuius in hujus ævi monumentis modice versato, facile apparet eam illius sæculi stylum et usum Romanæ curiæ parum sapere. Quod autem ad materiam attinet, nullatenus ea ad immunitatem ecclesiasticam, seu proprie dictam exemptionem pertinere potest; constatenim ignota illi ævo adhuc fuisse, exempta a jurisdictione episcoporum monasteria. Hoc observavit et probavit inter alios Van Espen Jur. Eccl. Univ. P. III, tit. 12, c., II. 21 seq. Certe in

A super Miliaras, et pervenit ad crucem super curtes, deinde ad Chero Clarinto, et pervenit per summitatem de Serra usque in rivo Merdario, et ab occidente ipsa Serra de Chero Clarinto, et pervenit in rivo Merdario, et ducit usque in fluvium Tede, et a parte circi affrontat in strata publica quæ ducit ad Duas Sorores, et pervenit per ipsam viam publicam usque in Litterano, deinde subtus sancto Felicio, et pervenit usque in alode sanctæ Mariæ, et villa Tauriniano cum ipsa ecclesia sancti Fructuosi, cum decimis et primitiis, et ecclesiam sancti Martini de Clerano, et ecclesiam sancti Andreæ, quæ est fundata in villa Catellano cum suo adole, et villam de Torrente cum finibus et terminis, sicut in scripturis vestris veridicis resonat, et valle Taresago et curtes, et cella sancti Vincentii cum suo alode, sicut in vestris continentur scripturis, et alode Tonegale, Manzunculas, Ocenias, Tres-Valles, Lare cum ecclesia sancti Andreæ, cella sancti Thomæ cum suo adole, ecclesia sancti Petri quæ est fundata in villa Inforcadis, Laguna cum sua ecclesia et alodiis vestris in his locis. In comitatu Rossilionense, in villa Miliarii, in Camelas, in Relano, in sancto Felice, in valle ventosa, in monte Auriolo, in villa Insula, in valle Locas, in Pulo Nadalino, in valle Vincano, et in Saorla, in Arbussolas, et in Planicolas, et Interivos, et in valle Molegica, in villa Orto Falguerias, in villa Arriano, in villa Folioliis, in Vernetto, in Corneliano, in valle Foliano, in valle Savra, in Torre sindo, in Pino, et in Campelias, et in Segondaniano, in Juloss, et in Flazano, et in Angerro, et in Enne, et in Porciliarios, et in Evole in Altino. Et in comitatu Cerdensiense, in villa Sallagosa, in Onzes, in Annes. In Feniolense, in villa Tavernulas, in Sauriniano, sive in Perolas, Vallemagna cum sua ecclesia, et in valle Stavia. In comitatu Bergitano, in ipso villare de Gilmari, in ipsa villa de Canes, et in cæteris locis ubicunque res monasterii rejacent. Et in comitatu Rossilionense, et in valle confluentis, et in comitatu Cerdanense, et in comitatu Femioletense, vel in Bergitano, in his locis supradictis et in comitatibus, quantum ipsum monasterium habet et in scripturis vestris continetur vel resonat, et in ante auxiliante Deo acquisituri estis, cum finibus et terminis, limitibusque vestri monasterii. Simul et concedimus vobis de vestris locis primitias et decimas, et oblationes recolligendas ad jam dictum monasterium cum omnibus suis pertinentiis... sanctæ Romanæ Ecclesiæ,

concilio Confluentiæ in Treviris sæculo X, præsentibus Carolo Franciæ et Henrico Germaniæ regibus habito, legitur: « Quatenus ecclesiæ quorumcunque monachorum in singulis parochiis sitæ episcoporum divinitus subdantur regimini, aique obsequia in exercendis ecclesiasticæ curæ negotiis sollicitè exhibeant. Ipsi procul dubio monachi episcopi suis in omnibus obediant. » Unde apparet, Patres hujus synodi supposuisse, monachos episcopis suis eo tempore indistincte fuisse subjectos; nulla exemptos inter et non exemptos differentia.

cui Deo auctore deservimus, vobis per hujus privilegii seriem vestrum monasterium et loca seu ecclesias ubique pertinentes, et a præsentis nona indictione in perpetuum tibi tuisque successoribus servis Dei inibi commorantibus cœnobiticam vitam ducentibus stabilimus Dei cum timore regendum, detinendum, et secure atque quiete sub norma et apostolica tuitione permanendum; sed sub nullius alius cujusquam potestatis subjicimus. Item apostolica auctoritate jubemus Christi fidelibus benigne secundum Deum hospitio recipiendis. Et tu cum ab hac luce fueris subtractus, a nulla persona ibi eligatur abbas secundum Deum a prædicta congregatione. Præcipimus autem apostolica auctoritate, ut nulla magna parvaque persona aliquam vim aut invasionem in supradicto monasterio aut in suis rebus unquam facere præsumat. Pro quo sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione promulgantes decernimus ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, vel nulla [præsumat] hujus nostri apostolici privilegii auctoritatem frangere. Nam quod non credimus, qui aliter agere præsumpserit, sciat se excommunicatum et anathematis vinculis innodatum, et a regno Dei alienatum, et in voraginem tartareumque chaos demersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator exstiterit, gratiam benedictionis a Christo Domino Deo nostro multipliciter consequi mereatur.

Scriptum per manum Leonis notarii regionarii et scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Decembrio per indictionem supradictam. Bene valete.

XII.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WISADUM URGELLESEM EPISCOPUM.

(Anno 951.)

Ecclesiæ Urgellensis privilegia confirmat

[Apud D. Bouquet *ubi supra*, p. 230.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo WISADO sanctæ Urgellensis Ecclesiæ episcopo, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollutibus benevola compassione succurrere, et poscentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium Deum procul dubio promeremur, quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur quia postulasti a nobis quatenus supradictum episcopatum Urgellensis Ecclesiæ cum omnibus suis ædificiis, seu et villis, ecclesiis, parochiis, casis, vineis, terris, campis, pratis, pascuis, silvis, saletis, arboribus, pomiferis, fructiferis vel infructiveris diversi generis, puteis, fontibus, rivis, molendinis, piscariis aquis aquarumque discursibus, castellis, montibus, vallibus, colibus, rupturis adjacentisque eorum cultum vel

PATOL. CXXXIII

A incultum, nec non et pertinentiam ejusdem episcopii; scilicet Cerdaniensis pagus, Libianensis, Bergitanensis, Paliarensis quoque, atque Ribacurcensis, Jestabiensis, atque Cardosensis, Anabiensis ac Tirbiensis, et locis sanctæ Deodate cum finibus suis, et Fencris cum finibus suis, et Submonte cum finibus suis. . . . Confirmamus etiam et tertiam partem telonei ejusdem episcopii, cum pertinentiis mercati, vel cum omnibus ad ipsum episcopium ex suis omnibus locis ubicunque generaliter et in integro pertinentibus infra supradictum episcopatum, a territorio Urgellensis, Cerdaniensis, Bergitanensis, Paliarensis atque Ribacurcensis. Item et confirmamus tibi tuisque successoribus de ipsius supradicti episcopii locis et pertinentiis primitias et decimas. Necnon et iterum stabilimus ut nulla quælibet persona clericis vestri episcopii constentibus injuste ad restrictionem aut ad injustam legem deportare cum laicali persona præsumat. Nam quia supradictum episcopium cum omnibus rebus ubicunque sibi pertinentibus a Francorum regibus per præcepti paginam firmatum et solidatum est regali auctoritate, ita et nostra apostolica auctoritate firmamus, ut amodo et in antea quidquid vos vestrique successores legaliter acquisituri fueritis futuris temporibus, ex præsentis anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 991, decima indictione, inclinati precibus vestris, per vestra regalia præcepta et hujus privilegii seriem in perpetuum vobis vestrisque successoribus confirmamus et stabilimus detinendum, possidendum, et cum Dei timore dispensandum atque regendum; ut nullus rex, nullusque princeps, nullus comes, nullus marchio, nullus judex, neque ulla parva magnaque persona aliquam vim aut invasionem in eodem episcopio, neque in suis pertinentiis unquam facere præsumat. Pro quo sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdicto promulgantes, decernimus ut nullus nostrorum successorum pontificum neque ulla magna parvaque persona audeat neque præsumat contra hoc nostrum apostolicum privilegium in aliquibus agere injuste, neque frangere tentet. Si quis autem, quod non credimus, in aliquibus frangere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei et sancti Petri apostoli atque nostra, qui ejus fungimur vicariatione, anathematis vinculis indissolubiliter innodandum; et a regno Dei alienandum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi incendio concremandum; et in voragine tartareoque chaos demersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator exstiterit, benedictionis gratiam et cælestis retributionis a justo iudice Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps esse mereatur. Amen. Bene valete.

Scriptum per manum Leonis notarii regionarii, atque scrinarii, sanctæ Romanæ nostræ Ecclesiæ, in mense Decembrio, in supradicto anno, indictione supra nominata.

29

XIII.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MARIE
RIVIPULLENSI.

(Anno 951.)

[Apud D. Bouquet *ubi supra*, p. 229.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, ARNULLO religioso abbati venerabilis monasterii sanctæ Mariæ virginis Dei genitricis dominæ nostræ, quod est situm in comitatu Ausona, in valle Riopollensi inter duo flumina, et post te in eodem venerabili monasterio tuis successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollentibus benevola compassione succurrere, ac potentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim potissimum præmium a conditore omnium Deo procul dubio promeremur, quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur quia postulastis a nobis quatenus supradictum monasterium cum suis locis, videlicet ecclesiis, parochiis, villis, fundis, casis, casalibus, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, garricis, areis, torculariis, aquarum viis, molendinis, cum suis caputaquis et suis piscatoriis, cultum et incultum, sive etiam et in locis, et quantum in circuilu ipsius monasterii habere dignoscitur, confirmaremus vobis, etc. Statuimus autem ut, quando abbas ipsius cœnobii de hoc sæculo migraverit, neque a regibus, neque a comitibus, neque a qualicumque persona pro cupiditatis pecuniæ causa, neque pro qualicumque favoris inanis gloria, ibidem abbas sit constitutus; sed a cunctis servis Dei ejusdem supradicti cœnobii secundum Deum et secundum sancti Benedicti Patris regulam digna persona eligatur abbatis. Situm namque est supradictum cœnobium territorii Ausonis in valle Riopullensi inter duo flumina. Item etiam constituimus tibi tuisque successoribus de supradicti cœnobii locis et pertinentiis primitias et decimas. Necnon et iterum stabilimus ut nulla quælibet persona menachis suprascripti vestri cœnobii consistentibus injuste inferre districtiōnem, aut ad injustam legem deportare cum laicali persona præsumat. Nam quia supradictum monasterium ubicunque cum suis pertinentiis a Francorum regibus per præcepti paginam firmatum et solidatum est regali auctoritate, ut superius insertum est, amodo et inantea quidquid vos vestrique successores legaliter acquisiti fueritis futuris temporibus, a præsentis decima indictione, inclinati precibus vestris, et per suprascripta regalia præcepta, et hujus privilegii seriem, ut superius missum est, in perpetuum vobis vestrisque successoribus confirmamus et stabilimus detinendum et amodo dispensandum atque regendum, ut nullus rex, nullus princeps, nullus comes, nullus marchio, nullus iudex, neque ulla parva magnaque persona aliquod damnum aut invasionem in eodem cœnobio, neque in suis pertinentiis unquam facere præsumat. Pro quo sub divini iudicii obtestatione et

A anathematis interdicto promulgantes decernimus ut nec magna parvaque persona audeat neque præsumat contra hoc nostrum apostolicum privilegium in aliquibus agere injuste, neque frangere tentet. Si quis autem, quod non credimus, in aliquibus frangere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei omnipotentis, et sancti Petri apostolorum principis, atque nostra, qui ejus fungimur vicariatione, anathematis vinculis indissolubiter esse innodandum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi æterno incendio concremandum, et in voraginem tartareumque chaos mersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator extiterit, benedictionis gratiam et cœlestis retributionis a justo iudice Domino nostro Jesu Christo multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps esse mereatur.

Scriptum per manum Stephani notarii regionarii et que scriniarii sanctæ Ecclesiæ Romanæ in mense Decembrio, indictione supradicta decima. Bene valete.

XIV.

AGAPETI II EPISTOLA AD SUNIARIUM ABBATEM

(Anno 951.)

Monasterii Crassensis privilegia confirmat

[Apud D. Bouquet *ubi supra*, p. 231.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, SUNIARIO religioso abbati venerabilis monasterii sanctæ Dei genitricis Mariæ, dominæ nostræ, [quod est] situm in comitatu Carcassense, super fluvio Urbionis, et post te in eodem venerabili monasterio tuis successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollentibus benevola compassione succurrere, et poscentium animis cum alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium, a conditore omnium, Deo procul dubio promeremur, quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur, quia per vestrum legatum, videlicet Arnulfum humilem abbatem (Rivipullensem) postulastis a nobis quatenus monasterium supradictum confirmaremus; cum omnibus suis locis, videlicet ecclesiis... villabus, casis, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, garricis, areis, et torculariis, aquis, aquarum viis, molendinis cum suis caputaquis et suis piscatoriis, cultum vel incultum; sive etiam et in his locis, in comitatu Carcassense, villam Agrifolio, cum ecclesia sancti Cyrici cum terminis et finibus suis, villam etiam Verzeliano cum ecclesia sanctæ Mariæ et cum terminis suis, et villam Cucuniano cum ecclesia sanctæ Mariæ et terminis suis, medietatem etiam, et quantum in jam dicto comitatu ipse locus... antea... confirmamus; et in comitatu Tolosensi, vel in vicariis suis ecclesiam sanctæ Mariæ et sancti Salvatoris, et sancti Joannis in Ercino, et locum Camboni cum omnibus ad se pertinentibus; et

quantum ibi Simplicius archilevita concessit cum suis consanguineis, sicut in eorum scripturarum serie resonat, vel in antea in ipsis acquisituri estis locis; et in comitatu Redense quantum ibidem præfatus Simplicius archilevita concessit, tam in parochiis quam et in cæteris locis, villam etiam Roxamauream et Aureliosam cum omnibus juri- bus illorum; et in suburbio Petrapertusiense hoc quod dedit Rogerius in Cucuniano, Retgas in Ollito cum ecclesia, ... in Paterno cum quantum de villa Corneliano usque ad jam dictum, sicut ibi Holiba concessit; Villam Corneliano cum ipsa ecclesia, villam Stagello cum sua ecclesia... quarumlibet in villa Gologias cum ecclesia sua, medium Vernetum cum sua ecclesia, villam Ripas Altas cum sua ecclesia, et ipsum Villarem cum sua ecclesia, villam Coningos cum sua ecclesia, et in villas Palsas, et in villa d: Canonæ piscaturas; et in comitatu confluyente quantum habetis in prata et in bonaria ad se pertinentia; in comitatu Gerundense ecclesiam sancti Felicis, in villa Lorostaria, et sua ecclesia; in comitatu Bisuldinense ecclesiam sancti Stephani et sancti Peregrini, seu et villam Enuscho et Mediano cum ecclesia et sua pertinentia; et quod habent in Barcinonense, et in Oriellense, et in Sardariense, et in Cabastense, et in Albiense, et in Minerbense, confirmamus, et in comitatu Narbonense villam Erciam cum sua ecclesia, et in insula Sici ecclesiam sancti Petri cum sua pertinentia, et quantum ibi dedit Remigius archilevita, et in Tolosano villa... et Palmam et in villa Alianto et Fabriciano et Ferrales, Fabarios sancti Stephani et sancti Genesi: vel in villa Milano quantum ibidem habent. In comitatu Ausana ecclesiam sancti Martini, cum suis decimis et pertinentiis, seu et in villa R...ano et villare Asenario, quantum ibidem habent; et in Salmas prope Narbona et juxta stagnum quantum ibidem habent, vel cum omnibus ad suprascriptum monasterium in integro pertinentibus: et confirmamus vobis pontaticum, raptaticum, salinaticum, toloneum, sicut reges vobis per præcepti paginam concesserunt. Statuimus autem ut, quando abbas dicit monasterii de hoc sæculo migraverit, neque a regibus, neque a comitibus, neque a qualicumque persona pro cupiditatis pecuniæ causa, neque pro qualicumque favoris inanis gloria, ibidem abbas sit constitutus, sed a cunctis servorum Dei eidem monasterio secundum Deum eidem monasterio secundum sancti Benedicti Patris regulam... eligantur abbates. Situm namque est suprascriptum monasterium territorio Carcasense juxta pago Narbonensis. Item et confirmamus tibi tuisque successoribus de ipsius sancti monasterii locis et pertinentiis, primitiis et decimis: necnon et iterum stabilimus ut nulla qualibet persona monachis vestri monasterii consistentibus injuste... aut ad injustam legem deportare cum laicali persona præsumat. Nam quia suprascriptum monasterium... a Francorum rege præcepti paginam firmatum et solidatum est... ita et nostra apostolica

auctoritate ut superius insertum est, ... inclinati precibus suprascripti legati vestri Arnulfi abbatis, et per suprascripta regalia præcepta et alia privilegia... in perpetuum vobis vestrisque successoribus confirmamus et stabilimus detinendum, et Dei cum timore et a modo dispensandum atque regendum, ut nullus rex, nullus princeps, nullus comes, nullus marchio, nullus judex, neque nulla magna parvaque persona aliquam vim aut invasionem in eodem cœnobio, neque in suis pertinentiis unquam facere præsumat. Pro quo et sub divini judicii obtestatione et anathematis interdicto promulgantes decernimus, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, et, ut superius posuimus, nulla magna parvaque persona audeat neque præsumat contra hoc nostrum apostolicum privilegium in aliquid agere, neque frangere tentet. Si quis autem, quod non credimus, in aliquo frangere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei omnipotentis, et sancti Petri apostolorum principis, atque nostra, qui ejus fungimur vicariatione, anathematis vinculis indissolubiliter esse innodandum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi, æterno incendio concremandum, et in voraginem tartareumque chaos demersus cum impiis deficiat.

Scriptum per manum Stephani, notarii atque scriniarii sanctæ atque apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Decembri, per indictionem suprascriptam decimam. Bene valete.

XV.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM CONCESSUM MAIMBODO MATISCONENSI EPISCOPO.

(Anno 946-954.)

Ecclesiæ S. Vincentii Matisconensis canonicorum privilegia et possessiones confirmat.

[Apud Mansi, *Concil.* tom. XVIII, col. 411.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo MAIMBODO Matisconensis Ecclesiæ episcopo, perpetuisque successoribus in perpetuum.

Cum omnium sanctarum Dei ecclesiarum status a beatorum apostolorum principis Petri doctrinis provehatur, et ab ejus fulcimine lapsa quæ sunt resolidantur; oportet merito sanctam Matisconensem Ecclesiam minorationem suæ dioceseos patientem, suarumque dignitatum copia carentem cito restitui, ut honorem suum non amittat. Cognoscentes igitur ipsam in omnibus quassatam, convenit ad ejus relevationis statum auxiliatricem nostram perrigere dextram: quatenus B. Petri apostoli fonte potata, Christo juvante, suis redintegretur honoribus; et ideo omnium sanctarum Dei ecclesiarum cultores comperiant atque fideles, eo quod Maimbodus, dilectus episcopus, spiritualis filius noster, suggessit, apostolicæ almitati nostræ, quatenus concederemus suis canonicis et laicis in ecclesia S. Vincentii martyris commorantibus, aliunde ibidem non ordinare

episcopum nisi qualem canonici una cum prædictis religionis laicis inter se elegerint, sicut sacri censent canones; etiam concedimus sibi suisque successoribus, ut honor debitus omni tempore impendatur. Prænomina etiam canonicis concedimus atque confirmamus omnes res, quæ per præcepta regum vel largitionem honorum Christi fidelium utriusque sexus in eodem loco collatæ sunt, ut irrefragabiliter sine alicujus contradictione in perpetuum habeant. Abbatiam vero S. Clementis martyris, quæ est in suburbio præfatæ civitatis cum omni integritate et ecclesiis atque terris et ancillis, colonis et colonabus sibi pertinentibus; nec non et ecclesiam S. Desiderii in Vergiaco villa sitam cum terrula S. Petri ex episcopatu in prænomina villa conjacente, simulque ecclesiam S. Romani in Catheraco [at, Cadeniaco] villa sitam. Verum etiam nonas et decimas et ex furtis [f. furnis] præfati pagi, atque tertiam partem nemoris juxta Ararim fluvium ab amne, villaque Adolani latam, sicut pius Ludovicus rex dilectus filius noster annuente prætaxato Maimbodo præsule de decimis et terra, pariterque consentientibus Hugone marchione et Leothaldo moderatissimo comite, cujus animus in augmento præfatæ ecclesiæ omnino flagrabat, concessit. Itaque nos per hoc nostrum apostolicum privilegium concedimus detinendum perpetualiter cum decimis S. Albani martyris et Gisario: ita ut amodo et deinceps quidquid in eodem loco donata vel concessa sunt, vel divina pietas in posterum augere voluerit quacunque persona, absque alicujus impulsione molestia teneant et possideant. Ea vero ratione ut nullus rex, dux, comes, aut exactor vel publicus minister super eos aliquam angariam aut distractionem seu gravamen atque imperationem imponere præsumat, nisi quantam fideles canonici prædicti loci alicui personæ ob suam bonitatem concedere voluerint. Statuentes atque promulgantes coram Deo et terribili ejus examine, per hujus nostrum apostolici privilegii firmamentum sancimus, et beati Petri apostolorum principis auctoritate decernimus, et tam apostolicæ sedis obtestamur futuros pontifices, quam qui ecclesiasticas ministraverint functiones, vel etiam magnas parvasque personas, ne quispiam, quacunque sit dignitate præditus, de omnibus istis capitulis, quæ a nobis concessa sunt quoquomodo licentiam habeant a sæpe sæpius nominato loco, atque specialiter apostolicæ exorationis gratia conjuncta disjungere aut alienare. Si quis interea, quod non credimus, temerario ausu contra ea, quæ hac nostra auctoritate pie et firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, contraire tentaverit, vel hæc, quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictæ ecclesiæ, ordinate statuta sunt, refragare in aliquo aut transgredi præsumperit, sciat se auctoritate B. Petri apostolorum principis, cujus immeriti vices agitur, anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi

æterni incendii supplicio concremandum. At vero qui pio intuitu custos et observator in omnibus extiterit custodiens hujus nostri apostolici constitutum ad cultum Dei respiciens, benedictionem æternam a misericordissimo Domino Deo nostro percipiat et vitæ æternæ particeps effici mereatur.

XVI.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ARVERNOS.

(Anno 948-955.)

Prædones a monasterio Celsiniansi arceantur.[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens*, IX, 232.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ filiis in Arvernio habitantibus, perpetuam pacem, æternamque salutem in Christo Jesu.

Immensa suspendimur admiratione, cur illi, quibus inter vos pastoralis cura commissa est, oculos habeant mentales clausos; sanctam Ecclesiam, ita, ut nobis suggestum est, sinant pravorum rabie lacerari, vastari, rebus propriis exspoliari, non opposcentes se murum pro domo Israel, nec in prælio in die Domini stantes, ut obviant sua auctoritate raptoribus et prædonibus: sed videntes inhonorari suam ipsorum matrem, tacent, nec aspera redarguunt invectioe patratores. Videmur enim terribilem illam vocem aut ignorare, aut nullatenus omnino pertimescere, quæ dixit: « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine (Jer. XLVIII, 10). » Unde generaliter omnibus vobis condolemus, timentes ne ira Dei a sanctuario ipsius, id est a prælatis insipiens, in oves eorum justo grassari permittatur judicio. Nostis quam plurimis, fratres, et qui ignorat, cognoscat locum Celsinianas, ex quo fundatus est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialiter esse contraditum, ejusque sub tuitione ab initio mansisse, quem speciali amore diligendum esse decernimus, atque omni tempore multiplici sublimandum honore judicavimus. Nec immerito, nam salutiferum monastici ordinis aroma ex eodem loco surgens, nunc in nostris partibus, Deo donante, flagrare utiliter videtur. Quapropter rogamus et obsecramus, magna prece deprecemur ut prædicto loco reverentiam exhibere curetis, ibique Deo militantes nullus inquietare præsumat. Si quis autem de terra ad jam dictum monasterium pertinente, vel eisdem monachos, aut de ipsorum familia aliquid injuste contra voluntatem abbatis ejusdem cenobii tenet, nostra apostolica auctoritate præcipimus ut hoc sine dilatione reddere festinet. Quod si non fecerit, ante nostram præsentiam jubemus ut veniat rationabilem causam dicturus. Si vero et hoc contempserit facere, terribilis anathematis innodatus nostra excommunicatione, qui vices beati Petri, licet indigni, agere videmur, cujus [terras] injuste invadere non timet, plectatur atque vulneretur. Specialiter ergo nostra ex parte obsecrando præcipimus domno Stephano (Arvernensi) episcopo, in cujus diocesi Celsinianas mona-

sterium situm est, ut omnes res ejusdem monasterii vastantes, vel aliquid mali familiæ monachorum ibidem consistentium inferentes, gladio excommunicationis ferire non differat, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ tandiu sequestret, donec digna satisfactione emendare cogantur.

XVII.

AGAPETI II EPISTOLA AD LANDULFUM CAPUANUM
PRINCIPEM.

(Anno 946-955).

Monet ne monasterii Capuani libertatem offendat.

[Gattula, *Hist. Cas.* 190].

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, LANDULFO, Capuano principi.

Audivimus, quod sine maxima cordis mœstitia loqui non possumus, Cassinensis cœnobii monachos inhoneste et turpiter conversari. Quod quam perniciosum et quam scelestum sit, nullus fidelis ignorat, nam ut Propheta testatur; « Lapidés sanctuarii in capite platearum dispersi sunt (*Thren.* iv. 1), » cum hi, qui in monasterio sicut beati Benedicti regula continet, Deo servire debuerant per castella et plateas ambulantes habitare videantur, et propterea regularem vitam relinquentes, et propriæ voluntati, et illecebris servientes sicut beati Benedicti regula continet, non Dominicis, sed suis inclusionibus pro lege est eis desideriorum voluptas. Quod malum in caput quondam Landulfi tui genitoris respicit, qui quasi monasterium intra Capuanam civitatem ædificans, non ob Dei reverentiam, sed temporis gloriæ honore cupidus parvipendens animarum periculum, suo dominatui monasterium subdere cupiens, perverso more cum morbido grege recumbere desiderans, ut totius possessio jam dicti monasterii suis quasi jure hæreditario relinqueretur. Unde gravissime dolemus, et miramur tanti viri cæcam cupiditatem non retractantis quod incensa et subversa ecclesia Cassini, res ejus accepit contra sententiam Prophetæ dicentis: « Omnes principes qui dixerunt: Hæreditate possideamus nobis sanctuarium Dei; Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti, et sicut ignis qui comburit silvas, et velut flamma incendens montes (*Psal.* lxxxii, 13-15). » Quæ ab illo, si fieri potest, Deus avertat. Frequenter autem monitus, dum adviveret, coram episcopo suo sicut ipse Balduinus abbas testatur, culpabilem se reddidit, et supradictum monasterium cum omnibus suis rebus eidem abbati in integrum restituit, nullam sibi, aut suis posteris dominandi potestatem ulterius relinquens. Nos vero modo gratias Deo referentes ob reverentiam beati Patris Benedicti Cassinensi præfato monasterio cum eodem abbate ordinandum decrevimus Capuanum monasterium et nostræ auctoritatis privilegio corroborandum, et hoc ex auctoritate Dei et beati Petri apostolorum principis constituimus, et ordinamus ut in ipso Capuano monasterio, quod non Dei amore sed sæculari cupiditate ædificatum est, unus, aut duo,

A aut multum tres senes monachi de quorum vita non dubitetur relinquuntur ad regendum et custodiendum. Cæteri vero monachi omnes majores et minores cum omnibus monasterii rebus ad proprium cœnobium Casini montis revertantur ibi Deo famulantibus, sub ipsius beati Patris Benedicti regula degentibus, sicut antiquitus a nostris prædecessoribus et ab imperatoribus et regibus definitum, et promulgatum est, ut sub nullius principis ducis, aut gastaldei, vel alicujusque magnæ parvæque personæ, aliquo modo subderetur dominio, ita et sub nostra et regum tuitione, sub abbatis ordinatione, Dei cum timore perenniter regendum atque dispensandum. Nam, quod non credimus, qui aliter agere præsumpserit, aut aliquam ordinationem de ipso monasterio facere tantaverit, sive de rebus supradicti monasterii invadere præsumpserit, et hanc nostram apostolicam jussionem in aliquibus frangere tantaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei beati Petri apostolorum principis, atque nostra, qui ejus fungimur in caricationem (*sic*), esse excommunicatum, et ab ingressu ecclesiæ, et corpore et sanguine Christi privatum, et a consortio Christianorum segregatum, iterumque sciat se per privilegii sanctionem sub anathematis vinculis innodatum; qui vero custos et observator, atque adjutor extiterit, benedictionis gratiam, et cœlestem retributionem a Christo Domino Deo nostro multipliciter consequatur. Hanc autem apostolicam jussionem præfatum monasterium pro futuro testimonio habere jubemus.

XVIII.

EPISTOLA AGAPETI PAPÆ II AD WILLIHELMUM ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM.

(Anno 955.)

Idem privilegium tribuit quod Maximus II Fridurico concesserat.

[Apud Wurdthwein. *Epistolæ S. Bonifacii*, p. 375].

D Fraternitatis amore acti fideque antiquorum circumcincti ea vobis sanctæque Moguntinæ Ecclesiæ, cui præstis denegare ignoramus, propter quæ vestros nuntios ad sanctam sedem principis apostolorum et ad nostram apostolicam dignitatem missos cognoscimus et quæ nostri antecessores vestris antecessoribus denegare. Scimus vero vestris litteris intimantibus sancto Bonifacio vestro antecessori a Gregorio secundo, Gregorio tertio, nec non Zacharia, nostris antecessoribus, nostro utique prædecessore, nec non prædecessore nostro Marino Fridurico nostro confratri, vestro prædecessori, collatum, ut in partibus totius Germaniæ Galliæque provisor sanctæ Moguntinæ sedis, vicarius missusque apostolici teneretur. Ita ut si quos invenisset viros a recto tramite justitiæ deviantes, cujuscunque essent personæ ad se vocare, ubi loci vellet monere, corrigere, synodumque constituere, ubi vellet, potestatem apostolici haberet. Inde quia vos fidem subjectionemque et cætera, qui omnes sanctæ Moguntinæ sedis priores provisos fassi sunt, fatemini, eundem vobis potes-

tatem concedimus, quam priores nostri viri apostolici vestris prioribus concesserunt: quatenus vice nostra sceleratos et pravæ vitæ homines habeatis potestatem corripere, et ad viam veritatis vestris exhortationibus revocare, et ut scitis noster vicarius missus in partibus Germaniæ Galliæque, ubi ubicunque episcopos, presbyteros, diaconos vel monachos etiam cujuscunque personæ homines contra canones et constituta sanctorum Patrum, sive contra ecclesiasticam regulam excessisse reperiens, apostolica auctoritate juxta canones et instituta sanctorum patrum illos corrigere et ad viam veritatis reducere non omittatis. Synodum etiam vobis provisorio metropolitano Moguntinæ sedis constituere, ubi placeat concedimus partibus Germaniæ Galliæque sine alicujus contradictione personæ. Si quis vero, quod absit, vobis vicario apostolici velit aliquo contradicere vos apostolicam sedem appellando, sciat non ante nos terminetur tempore a vobis constituto illum apostolica benedictione privari, et anathematis vinculo religari. Sanctæ etiam Mogontinæ sedi privilegium conscribimus, ut si quis eam cujuscunque sit personæ antiquo... re hu... habito vedit deprædari ipse deprædetur, et nisi respiscat æterno vinculo anathematis apostolica majestate circumalligato, cui potestas data est ligandi atque solvendi, mancipetur, et in die omnium proditore, judicii dico, inde reddet rationem.

(250) E' questo un insigne e per morti titoli importante monumento, così in avesse il notaro Ognissanti saputo, o potuto meglio leggere nell'an. 1277, allorchè esisteva l' original papiro: tuttavia dicasi altrettanto di quello che viene appreso, che è in tutto e per tutto la medesima cosa con questo, ma con varianti grandissime, e tutti e due con molti spropositi, siccome tutti gli altri che ci vengono da chi faceva professione di leggere le vecchie carte ne' secoli XII, XIII e XIV. Dell' uno e dell' altro aveasi contezza dallo storico della chiesa di S. Silvestro in capite Giovanni Giachetti (*Inconol. Salvat.*, etc. R. 1628 p. 80, e *Istor. della chiesa di S. Silv.* R. 1629 p. 10 e segg.), e del primo anche dal Crescimbeni (*l'Ist di S. M. in Cosmed.* p. 10), ed ora d'all'ab. Carletti, che recentemente stampo un' altra istoria di tal chiesa (p. 44, 24, 179, 184, 184, 214): ne recano degli squarci, e la sottoscrizione di quel notaro, in cui in vece di privilegio carticinio, chi rispondeva alla carta carticinia nominata da principio, lesse il Giachetti, che non ne intendeva forse il significato, privilegio exemplato. La bolla presente cita l'Oldoino nelle giunte al Ciacconio, ove di Agapito II et l'Ughelli ove delle vescovo di Nepi Sergio.

(251) Di un abate di tal nome si ha memoria in una lacera pergamena pubblicata dal Carletti (p. 186), ma perchè all' an. 988. nel pap. CVI, ricordasi pure un Leone ab. di S. Silvestro, non possiamo dire a qual de' due spetti la pergamena che potrebbe anche parlarci di un terzo ab. Leone.

(252) Cioè ad Pauli (domum), e si sa che tal chiesa fu veramente edificata nella casa del pontefice Paolo I (V. *Il Beranio ad an 764 n. 2*). Non doveva poi il Carletti (p. 14) dichiarare una tal denominazione vocabolo corrotto, che non una, ma du voci furono allora nascere, ed era allora, e più secoli prima, molto adoperata la Greca preposizione cata in voce della Latina ad; nel papiro LXXV, troveremo cata ipso Zenobio, e nel codice papiraceo di Baviera p. 33) i monasteri di S. Gio-

XIX.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. STEPHANI, DIONYSII ET SYLVESTRI IN CAPITE (250).

(ANNO 955).

[Marini *Papiri diplomatici*, I, 38].

In nomine Domini. Hoc est exemplum infra scripti privilegii scripti in charta carticina cujus tenor per omnia talis est in eo quod legi vix potuit.

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo LEONI (251) filio religioso et presbytero et monacho atque a novis institutum et ordinatum abbatem venerabili monasterio sanctorum Christi martyrum, Stephani et Dionysii, et confessoris Sylvestri qui appellatur cata Pauli (252) quondam papæ tisque success... abbatibus et monachis in eodem monasterio commorantibus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollentibus benevola compassione succurrere et post etiam animi alacri devotionem in perpetuum assensu ex hoc venerabili El...tissimum præmium lucrum apud conditorem omnium Domino veniam promerentium sive venerabilia loca sanctorum ordinata ad meliorem fuerit sine dubio statum perducta. Igitur quia tua religiositas nostro apostolatui humiliter petiit quatenus.... ederemus et confirmaremus vobis et vestris successoribus in perpetuum prænominatum monasterium cum ecclesiis omnibus suis ædificiis et pertinentiis tam infra se quamque

vanni cata paterie (in casa pateria malamente trasformata posteriormente) (*Bolla di Alessandro III presso il ch. signor conte Fantuzzi. Monum. Rav. t. II, p. 139*), e di S. Maria Senodochie carta portam S. Laurentii (p. 14 e 18). L'Alessandria presso all'Isso fu d'all'anonimo Ravennate detta cata Isso, e corrottamente Catisson nella tavola Pentingeriana, e sono ai Romani notissime le chiese di S. Andrea cata Barbara; e di Stefano cata Galia patricia, e il cimiterio ad nymphas cata Bassi: ed ebbero pur essi a due miglia fuori della porta Appta un monumento, che appellavasi forse da qualche basso rilievo, in cui il carbero, la cane tricapita,..... come dice una carta del registro Sublacense del 850 pubblicata da mons. Galletti (*Primo. p. 187*), nella quale però credo fosse, o dovess' essere scritto cata cane tricapite Aggiugnero a questi esempi, da aggiugnarsi tutti ai citati dal Ducange alla voce cata, tre iscrizioni, una riferita di sopra nelle note al pap. IV, in cui in REGIONE QUINTA DOMV ET HORTV CATA QD ANNIBONIV, la seconda sta, non però intera, nel portico di S. Pietro con una donazione di S. Gregorio piuttosto II, che III ed ha CATA PETRUM VESTARARIUM (V. il Bollar. Vat. t. I, p. 18), che manca ai vesterari del lodata Galletti, tra' quali meritavasi l'anzianità, e CATA GEMMULV. MAG. MIL., del qual Gemmulo si ha un ricordo nel registro de' patrimoni e fondi della Chiesa Romana, che dicono avere appunto Gregorio II locato Gemmulo militi fundum, Maurici fundum via Nova, via Prenestina, milliario plus minusve ex corpore Musse Varvariano (*Deus dedit* nell'append. alla breve Istoria del card. Borgia p. 10); nella terza iscrizione finalmente sono le parole ANIMA SANTA CATA NOMEN BENEDICTA, non intese dal Fabretti (c. 10, n. 469), che credette dover emendare il CATA in casta, e con tal nome chiamo la defunta, che erasi detta veramente Benedetta: e volendo l'autore di quel breve epitafio dir cosa assai ovvia, che era cioè costei benedetta di nome ed di vita, o di fatto, uso acconciamente la frase cata nomen.

etiam simulque circa se, et montem quem Augustum sancti Angeli in cacumine ip.... montis una cum vineis et terris circa eundem montem et ecclesiam sancti Nicolai in integrum cum omnibus suis pertinentiis sicut affines signant ab urbe latere via publica quæ ducit sub arcora forma quæ appellatur Virginis, et a s.... latere ipsa forma; ipsa forma Virginis et montem quem Pinzi; et a tertio latere muro istius civitatis Romæ, et portam sancti Valentini, et a quarto latere muro istius civitatis, remeante usque in Posterulam quæ sanctæ Agathæ, et via juxta Posterulam quæ pergit juxta suprascriptam ecclesiam in viam publicam, atque terra sementaria quæ detinet Constantio nobili viro, nec non et via publica quæ pergit in Posterula a Pigna, cum ecclesia sancti Blasii et pergit ad suprascriptam formam Virginem cum terris.... beneficiis. Nec non et confirmamus vobis monasterium integrum sancti Valentini (253), cum omnibus suis ædificiis et adjacentiis, et ubique ejus pertinentiis dictum foris porta sancti Valentini juris suprascripto vestro monasterio; verum etiam et concedimus atque confirmamus vobis Pontem Molvium in integrum cum omni ejus ingressu et egressu et datione et tributu pari modo et terra vacante sementaricia tritici modiorum plus minus, cum omnibus ad eas pertinentibus sita ante suprascriptam portam sancti Valentini juxta sæpe dicto muro hujus civitatis Romæ, et affines, ab uno latere Fosant, id est, Carbonaria inter ipsum murum, et eadem terra exinde tendit usque in fluvio majore.... via publica quæ ducit et reducit ad sanctum Valentinum, et a quarto latere juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Imo et alia terra sementaricia cum omnibus suis in integrum, et cum omnibus ad eam pertinentem, posito ipso manus dextra ibi euntem ad sanctum Valentinum cum arco majore infra eam, qui appellatur Passarana... in loco quem

(253) Della chiesa di S. Valentino fuori della porta del Popolo, di S. Valentino detta perciò alcuna volta, delle sue vicende, e memorie vedasi l'agiografo Enschenio nel t. II del Febbraro (p. 151), ove quanto si legge altrove è detto, e come fu una delle venti badie privilegiate di Roma, delle quali Giovanni diacono, e Pietro Mallio nelle lor opere pubblicate dal Mabillone (*Mus. Ital.* I, II, p. 100, 574). D Spettano ad essa due vecchie lapidi de secoli X e XI, una esistente nel portico di S. Maria in Cosmedin, e l'altra nella chiesa di S. Silvestro in capite nell'altare di S. Dionigi, trasportatevi certamente dopo che tal chiesa fu demolita: e s'intende bene come una andasse a ripararsi in S. Silvestro, al cui monastero era sino dal tempo di Sergio II (Carletti p. 179) unita, ritenendo però suoi monaci ed abate, e l'altra sarà stata nelle vicinanze di quella basilica portata, Dio sa come a quando, e vi fu in più pezzi trovata al cominciare del secolo XVII, siccome imparo dal codice delle Iscrizioni Doniane, ch'è nella Barberina (p. 533, V, *il Crescimbeni* p. 81). Per esse si è da alcuni scrittori niente critici asserito che presso a S. Maria in Cosmedin ebbevi anticamente altra chiesa di S. Valentino, di cui niuna memoria pote mai rinvenire il Crescimbeni, il quale ben s'avvide che le due iscrizioni appartenevano ad una medesima chiesa; ma perché allora non era stata ben letta

A orto Pisce, inter affines ab uno latere jam dicta via publica, et a secundo latere fontana aquæ vivæ quæ est communalem inter suprascripto monasterio et hæred... quondam Gregorio (254) mansionario scolæ confessionis B. Petri et reducentem usque in caput de pariete antiqua, et a tertio latere terram de venerabili monasterio Ciriaci sancti, quod appellatur Via Lata, et recte per linitem ducente sursum per planum montis quem Bussitulo, et a quarto latere, via publica quæ descendit per vallem qui dicitur a suprascripto Bussitudo, et exit in viam Flaminiam. Nempe et confirmamus vobis casalem integrum quem Girulo cum diversis arboribus suis, et cum omnibus ad eum generaliter pertinentibus; sicuti vobis perscripturarum series pertinere videntur posito supra dictam partam sancti Valentini milliari ab urbe Roma plus minus unius, inter affines ab uno latere via publica in qua est silex antiqua, quæ descendit usque in Sanguinaria, et a secundo latere formellum aquæ vivæ quæ exiit sub monte de supradicto Girulo seu pratum de venerabili monasterio sancti Ciriaci, et a tertio late, mons qui est supra jam dictum montem sancti Valentini seu terra sementaricia juris vestri supradictique monasterii quam detinent hæredes quondam Romani a Campo Martio; et a quarto latere... Itemque confirmamus vobis casalem unum in integrum quem Pelajolum cum terris suis rationabilibus, campis, pratis, pascuis, montibus, planitie in quo fuit ecclesia sancti Sylvestri quæ est in desertis posita, et cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus sicuti olim in suprascripto vestro monasterio in commutationem dedit per commutationem cartula Albericus omnium Romanorum senator (255) quondam in qua, et ille cum suis fratribus ac sororibus propriis manibus subscripserunt et consenserunt, videlicet Constantius nobilis vir, Ser-

ancora quella di S. Silvestro, attribuita al I e non al II Niccolò, penso che lo stesso abate Tebaldo fosse nell'una e nell'altra nominato (p. 99), il che è falso: è bensì vero che due Tebaldi fecero de' bei doni e vantaggi a quella chiesa o monastero, ma il primo non si dice fosse abate, come lo fu il secundo, ed abate sicuramente di S. Valentino, e non di S. Silvestro, siccome penso il Giacchetti (*Ist. di S. Silv.* p. 41), ed ora anche il Carletti (p. 34 e 179). cui solo deesi l'esatta stampa ed incisione in legno della lapide, non però sempre interpretata e supplita benissimo. Ma persuaso com'egli era, che l'abate nominatovi fosse di S. Silvestro, travasi nell'impegno di sostonere che i lavori enunciativi si facesser tutti nella chiesa di questo santo, e non nella estramurana di S. Valentino.

(254) Avea già il Torrigio nelle grotte Vaticane (p. 527) notato in grazia di una malmenata membrana dell'archivio della basilica Vaticana dell'anno 1037, che i custodi, ecubiculari della confession di S. Pietro facevan corpo, e si dicevano ancora *mansionarii scholæ confessionis beati Petri*, come questo Gregorio si dice.

(255) Di questo nobilissimo e potentissimo senatore di tutti i Romani (che così amo di chiamarsi), e de' fratelli suoi accennerò alcune cose nelle note al pap. c.

gius sanctæ Nepesinæ Ecclesiæ episcopus, cum Bertha et alia Bertha, propter vallem sancti Viti, quem in venerabili monasterio sanctæ Agnetis supradictus Albericus donavit; quem de vestro monasterio suprascripto fuit posit. Jam dicta foris porta miliario ab urbe Roma juxta fluvium Tyberis, inter affines ab uno latere quem Gurgini, et a secundo latere fluvium Tyberis, seu terra sementaricia cum prato suo de venerabili monasterio sancti Basili, situm in scola Mortuorum, cum alia terra. Item cum prato suo de venerabili monasterio sanctæ Mariæ quam in Aventino, et terram item cum prato sito de Gregorio a Campo Martio, et a tertio latere fundus sex columnarum, et montem quem Mollario, et a quarto latere... juris... Similiter et pratum unum in integrum sicuti detinetis foris pontem Solarium in locum quem Fliscari qui est inter affines ab uno latere Fossatum, et a secundo latere pratum... et a tertio latere... et a quarto latere pratum quem detinet Benedictus sanctæ Silvæ (256) Candidæ episcopo, juris etiam et casalem in integrum quem Gallorum seu Balneolum et Paccianum, sive quibus aliis vocabulis sicut vel ab origine fuerunt, sicuti olim Joannes qui dicebatur Oudino per donationem Cartula in suprascripto vestro obtulit monasterio cum terris sationabilibus, criptis arenariis, campis, pratis, pascuis, ædificiis parietinis adjacentibusque, planitie et puteis fontibus; cultum vel incultum, cum omnibus quæ ad eum generaliter et in integrum pertinentibus situm foris ponte Salario, miliar, ab ipso ponte plus minus unius, inter affines, ab uno latere casale quod fuit Roserii Petri stante; et a secundo latere pariete antiqua et terra quæ olim fuit quondam Maczoni filio sacellarii, quem nunc detinet Ylpizo nobil. vir; et a tertio latere terram Setephani de Theodoro (257) præfecto, et a quarto latere criptæ quem Serpentaria et aliam terram vacantem juxta se juris venerabilis monasterii sancti Viti. Nam et alias terras sementaricias petias duas integris ibi ipso posito juxta ipsum casale et juxta suprascriptam criptam de ipsa parte ipsius criptæ inter affines a duobus lateribus, terra quæ olim fuit suprascriptæ Rosæ superinstant. A tertio latere terra de hærede Leonis Camburlingo, et a quarto latere via publica juris suprascripti monasterii sancti Viti. Itemque Columnam (258) majorem unam in integram quam Antonino cum cella sub se et terram vacantem in circuitu suo sicuti undique a via publica circumscriptæ esse videntur, sita intro hanc civitate; parimodo et foris pontem Numentano

(256) Manca alla serie Ughelliana il presente vescovo, o direi meglio non vi sta egli al suo posto, giacchè il Benedetto nominato vescovo di Selvacandida all'anno 884, è il Benedetto di questa Bolla, nè la Bolla che l'Ughelli cita, è di Marino I, ma di Marino II dell'anno 944; si veda il Gattola nell'*Istoria Casinese* (t. I p. 95), e il Mabillone negli *Annali Benedettini* (t. III p. 435, 437).

(257) Non conobbe questo profetto di Roma il contelori.

A casalem unum in integrum quem Lampati cum omnibus ad eum pertinentibus inter affines a tribus lateribus fluvium qui Tiverone circumdatur, et a quarto latere Fossatum et via publica juris monasterii sancti Laurentii quod appellatur Palacina. Necnon et cesina una ad modiorum plus minus cum criptis arenariis, parietinis disectis et cum omnibus ad eam pertinentem, sita foris portam sancti Joannis, miliar. ab urbe Roma plus minus.... inter affines a duobus lateribus terra de Adriano nobili viro, filio Adriani quondam (259) archarii; et a tertio latere terra de hærede quondam Stephani Chaumati; et a quarto latere forma aquæductio. Enimvero et aliæ terræ sementariciæ ibi ipso positæ cum diversis arboribus suis sicuti vobis per scripturaram series pertinere videtur cum omnibus ad eas pertinentibus posit. foris suprascriptam portam miliar. ab urbe plus minus sexto inter affines ab uno latere terra Stephani Denimentis.... del Theodoro præfecto, et a secundo latere terra de hærede quondam Theodoro de Aventino, et a tertio latere terra quem Morani; et a quarto latere supra scripta forma aquæductio, et fundum quem septem bassi cum suis pertinentiis, inter ea et alia terra et aliæ cesæ sational. sicuti detinetis in locum quem Mil. fixo foris ipsam suprascriptam portam sancti Joannis. Præterea confirmamus vobis fundora tres integras unum quem Pontem de Nono intra ipsum pontem cum diversis terris sationalibus et arboribus suis, sive criptis arenariis, parietinis suis diversis, et disertis, et sint in opere cooperte, cultum vel incultum, et cum omnibus ad eas generaliter et in integrum pertinentem posit. foris sæpedictam portam sancti Joannis quæ Via Latina nuncupatur, miliario ab urbe Roma plus minus nono, et inter affines ab uno latere suprascripta forma aquæductio quæ appellatur Claudia, et prædicto ponte quem Nono, et a secundo latere jam præfata forma quæ dicitur Abeberatorium, et a tertio latere suprascripta Corte de Moreni, et a quarto latere limitem quem ducit juxta criptam quem Ardenda juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Itemque et alium fundum in integro quod dompnicaria, in quo est ecclesia deserta cum criptis parietinis suis, cum terris sationalibus et diversis arboribus suis pomiferis et fructiferis diversi generis, cultum vel incultum, omnibusque ad eum pertinentem, situm supracripta Via Latina juxta prænominatum fundum quod a Ponte de nono inter affines ab uno latere ipsum fundum, a secundo latere rivo decurrente qui Papati; a tertio latere via publica cum silice antiqua, et a quarto latere forma

(258) Circa in dritto, ch'ebbe sopra la colonna Antonina il monastero di S. Silvestro *in capite* vedi il Crescimbeni (*l. c.* p. 13), il Carletti (p. 182), e la bella iscrizione dell'an. 1119 presso il Galletti (*Inscr. Rom.*, t. I, p. 506). La colonna Trajana ancor essa appartenne una volta al monastero di S. Ciriaco: vedi il detto Galletti (*Prunic.* p. 323), e il Martinelli (*Primo tofo della II croce* p. 106).

(259) Costui era arcario nel 943, siccome consta da una carta che reca lo stesso Galletti (*ivi* p. 198).

majore et fundum quem septem vassia cum omni ad ejus pertinentia, etiam et fundum alium in integro quod Casana cum aliis diversis locis et vocabulis suis, videlicet, valle Marciano, casa Pretiosa; monte qui Paulelli, et campo qui Albanensis, vel si quis aliis vocalibus sunt vel ab origine fuerunt cum sationalibus silvis et diversis arboribus suis atque aquimolis molentibus, sicut ecclesiam desertam quæ sancti Petri et cum omnibus ad eam generaliter in integro pertinentibus posito jam dicta via Latina, miliar. ab Urbe plus minus decimo, inter affines ejus, ab uno latere terra ubi olim fuerunt prata, quæ appellantur Pauli; a secundo latere fundus quam Civitella, et a tertio latere vinea de supradicto monasterio via publica quæ descendit ad locum ubi dicitur Sella sancti Petri; et a quarto latere ecclesia deserta quæ appellatur sanctæ Mariæ in Diaconia, et exinde sicuti descendi per fossatum usque in prædictum... vel si quis aliis affines sunt aut ab origine fuerunt juris venerabilis monasterii sancti Andreæ apostoli et Bartholomei qui appellatur Honorii. Imo et ecclesiam unam in integro quæ sancti Angeli, cum vineis seu terris circa se sive procul a se, et cum omnibus ad eas generaliter et in integro pertinentem, sicuti, ad manibus vestris detinetis, sita patrimonii Appiæ territorio Albanens., milliario ab urbe Roma... plus minus, in monte quem Crescentuli inter affines a duobus lateribus terra ipsa de Monte de hærede quondam dominico qui dicebatur Cacainbocte, et sicuti dicitur a termino et arboribus designate; et a secundo latere Clasura secute ducente per arboribus et latus terra quem tenente Petro medico perveniente atque in termino qui est latus vineæ de venerabili monasterio sanctæ Mariæ, quod in Aventino appellatur, et a tertio vel quarto latere. Item vinea de supra dicto monasterio quæ appellatur in Aventino, simulque vinea... in integro cum introitu suo atque reddimen ad Calcatorio, et cum omnibus ad eam pertinentem posit. in territorio Albanens. milliario ab urbe Roma... plus minus, affine ejus ab uno latere vineæ quæ fuerunt de Aczo Accariti, et vinea de venerabili monasterio sancti Laurentii foris muro, et a secundo latere vinea de Aczo de Albano, et a tertio latere vinea de supradicto monasterio sanctæ Mariæ de Aventino, et a quarto latere, item vinea de prærenomato monasterio sancti Laurentii foris muro, et vinea... Item vineæ petiæ quatuor in integro cum reddimen ad calcatorio et introitu suo, et cum omnibus ad eam pertinentibus eidem territorio, in loco quem Rufi, inter affines a duobus lateribus vineæ domne Marocze, et a tertio latere vinea... et a quarto latere vinea de venerabili sancti Sabbe, quæ appellatur Cellanova, cum introitu per ipsam vineam, a Silice Majore, atque vinea... cum reddimen ad calcatorio et introitu suo a Silice

(260) Conobbe quest' Orso primicerio il si spesso nominato M. Galletti per una carta Farfense che lo ricorda come morto nel 1003 (p. 80).

A Majore, et cum omnibus ad eam pertinetem territorio Ariciens. posit., in loco quem ad Cucuruzii, inter affines ab uno latere supradicta Silice, et a secundo latere vinea... et a tertio latere via quæ ducit ad parietem qui appellatur longum; et a quarto latere vinea... Et concedimus vobis casalem in integrum quem Zizinni, cum ecclesia sanctæ Mariæ, vineis, terris, seu aquimolum, et scriptis sicut manibus vestris detinetis, jam dicto territorio Albanens. post., milliario ab urbe Roma plus minus tertio decimo juris vestarii nostri majoris, præstante auri solid. tres; inter affines, ab uno latere casale sanctæ Heuphemie, et vinea de Urso dudum primicherio (260), et a secundo latere vinea de item hærede quondam Gausberti, et a tertio latere via publica et pastinum de Stephano venerab.; et a quarto latere casalem quem Luczano; etiam et duo petiæ de vineis in loco quem Honori territorio Aritiensi sicuti in manibus vestris detinetis, nempe in supradicto territorio Aritiens., in loco quem... vinea in pede de Silice Majore; inter affines ab uno latere ipsa supradicta Silice; et a secundo latere vinea... et a tertio latere... et a quarto latere vinea... juris venerabilis diaconie sanctæ Mariæ quam Cosmidi. Pari modo concedimus atque confirmamus vobis medietatem in integrum de uno filo Salinæ, in loco quem Fossatum majorem, sicuti vobis per scripturarum series evenit quondam dominico qui dicebatur Cacainbocte; inter consortes, aliam medietatem de hærede quondam Leoni, quod est ipsum in integrum filum, inter affines, ab uno latere, filum Benedicti, et a secundo latere, filum Salini. de supradicti hærede dominici; et a tertio latere supradicto Fossato majore; et a quarto latere... Item filum de hærede quondam Joannis majoris, juris... Similiter et alium filum unum in integrum quem sancti Sylvestri in loco quem Campo Malo, inter affines, ab uno latere... et a secundo latere ejusdem præfati vestri monasterii. Etiam et confirmamus vobis aquimolum molentum unum in integrum in fluvium Tyberis justa schola Saxorum possit. sicuti vobis eundem aquimolum largivit quondam Alto Achomatos, inter affines, ab uno latere aquimolum... et a secundo latere aquimolum Benedicti Virgarii portæ sancti Petri cum aliis consortibus suis; et a tertio latere Portum majorem ipsius fluminis, et a quarto latere via publica unde descenditur ad ipsos aquimolos, cum ligamentorio et introitu suo, et cum omni conciatura sua cum omnibus sibi pertinentibus sicuti a Joanne prædecessore nostro, per præcepti paginam in vestro obtulit monasterio; similiter per privilegii paginam vobis concessit atque confirmavit in supradictum fluvium Tyberis ante cloaca, cum aqua post te, ad alium aquimolum faciendum; et inter hos fines ab uno latere, aquimolum venerabilis monasterii sanctæ Mariæ in Capitolio, et aquimolum Leoni (261) proto

(261) Notissimo proto scriniario, che si trasmuto poscia in Leone VIII (V. *il Galletti* l. c. p. 142).

scriniarii, et a secundo latere medietatem ipsius fluminis, et a tertio latere aquimolum Teophilati quidem (262) nomenclator, et aquimolum venerabilis monasterii sancti Ciriaci quod appellatur in Via Lata, et a quarto latere via publica juris cui existens. Nempe et monasterium in integrum quem sancti Terentiani cum omnibus subscriptis cellis suis, videlicet sancti Stephani atque sanctæ Mariæ, sive cellam sancti Benedicti et sancti Sylvestri, et sancti Valentini, vel cum omnibus suis ædificiis, et adjacentiis ejusque ubique pertinentiis situm territorio Polimarcensis, juris venerabilis monasterii sancti Christi martyris Laurentii, quod appellatur Foris Muro, hujus adeo..... servant civi. Rom. præstante. Præterea confirmo vobis Paternum in integrum cum vocabulis suis; idemque et Massam in integrum quem Majana cum universis locis vel vocabulis suis, scilicet curte, Tujanum, Pollejanum, Anticum, Sutanum, Oceanum, Betujanum, Terentianum, Centumcelle, sive quibus aliis vocabulis nuncupantur, cum vineis, terris, sylvis, casis, colonis et colonabus utriusque sexus ibidem residentibus, ac pertinentibus, campis, pratis, sylvis, salectis, arboribus pomiferis, vel infructiferis et diversi generis; puteis, pontibus, rivis atque perennis ædificiis parietinis: cultum vel incultum cum omnibus ad eas generaliter et in integrum pertinentibus posit. territorio Ortano, miliar. ab urbe Roma plus minus quadragesimo, juris supradicti vestri monasterii. Pariterque stabilimus vobis diversis casalinis sitis intro eadem civitate Ortano et terris omnibus immobilibus locis quæ juris supradicti vestri monasterii pertinent, tam infra ipsa Ortana civitate quamque etiam et de foris diversis locis nuncupatur, et Cartulæ inde veredice factæ. Et iterum in eodem Ortano territorio confirmanus vobis ecclesiam sancti Christi martyris Juvenalis cum omnibus suis in integris pertinentibus, sicuti ab eodem Ortano episcopio vobis pertinere videtur. Iterumque etiam et stabilimus vobis omnibus immobilibus locis, quæ supradicti monasterii vestri pertinet infra civitate Gallisana, et in ejus ubique territorio sive in his fundum trium, quam Cazanum, Crisianum, et Cesa Narniens. Verum etiam et massa quem Preciliana..... vobis concedimus cum omnibus ad eam generaliter et in integro pertinentibus sita territorio Sabinens. juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et inter affines, ab uno latere Massa quem Pausa et a secundo latere rivo de Utriculo, quem Butino; et a tertio latere res de monasterio sanctæ Mariæ; et a quarto latere res de monasterio sancti Salvatoris; etiam et confirmamus vobis fundum Campi Mort. ultra Albatum, qui est inter civitate Ortana. Verumtamen et confirmamus vobis omnes res quæ jurisdictione supradicti vestri

(262) Ecco un altro *nomenclatore* di nomen Teofilatto, di cui non ci ha parlato il diligentissimo e laboriosissimo vescovo di Cirene, che non dee esse ricordato nella nostra Bolla quello, chel tal fu negli anni 826 e 829 (Galletti p. 165, 183).

A monasterii pertinet in territorio Nepesino et Casamala quod est fundum quam Casanova et Bovarico atque Boltejano una cum servis et ancillis utriusque sexus ibidem residentibus ab eodem dicto jam vestro monasterio pertinentibus; nec non et confirmamus vobis ea quæ per scripturarum series ejusdem monasterii in jam dicto monasterio territorio ab Alto quondam Achomato vobis pertinet. Iterumque et confirmamus vobis Casalem in integrum quam Pacianum cum omnibus ad eum pertinentibus posito territorio Sutrinum simulque et omnes res confirmamus vobis quæ Jus et ditione supradicti vestri monasterii pertinent in toto territorio Collinens. et in locum quem Valle et Tintoriscii et in monte quem de Asca, sive in sancto Cassano, et in Curte atque in Baecaricia cum vineis et terris sationabilibus, sylvis cum pantano suo majore, una cum colonis et colonabus inibi commorantibus ad ipsum supradictum vestrum monasterium pertinentibus, supradictorum immobilium locorum juris sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ et supradicti monasterii, vel aliorum priorum locorum cujus, jura consistunt; etiam et confirmamus vobis Casalem unum in integro quæ Ruscitulo cum omnibus suis generaliter et in integro pertinentiis situm territorio..... via Flaminia miliar. ab urbe Roma plus minus quarto decimo cum omnibus fundis vel vocabulis suis videlicet Sergianum, Staturianum, qui et Nuce prædia vocatur, seu Saburiam atque Pontianum; necnon et Bavianum sive quibus aliis vocabulis vocatur cum casis, vineis, terris, sylvis et cum omnibus finibus, terminis limitibusque suis inter affines ab uno latere via publica qui ducit in Fossato de hærede quondam Joannis (263) grammatici et recte per ipsum Fossatum in rivo qui descendit in Ponte quem Veneni,.... et ab alio latere per ipsa suprascripta via publica recte ducente per Montecello qui ducit in rivo, et deinde per terram sementariciam in via de Solaro, et exinde per limite in Puteo, et ab ipso Puteo secute in supradicto Ponte Veneno. Vel si quis aliis affines sunt aut ab origine fuerunt juris qui assistent. Denique porro et confirmamus vobis casalem unum in integro quem villa rustica, sive quo alio vocabulo nuncupatur, cum universis fundis vel vocabulis suis, cum casis, vineis, seu terris et sylvis, campis, pratis, pascuis, diversis arboribus, criptis arenariis, fontibus cultum vel incultum, et cum omnibus finibus, terminis limitibus suis, et omnia ad eum generaliter et in integrum pertinentibus, posito territorio.... miliar. ab urbe Roma plus minus. Præterea et stabilimus atque confirmamus vobis immobilibus locis omnibus quæ in Romam et ubique foris Romam præfati monasterii vestri legaliter pertinent ut cartula inde veridice

(263) Si aggiunga ai pochissimi grammatici del secolo x, de quali è a noi pervenuto il nome: era vivo nell' anno 906, ed è ricordato da Sergio III nel papiro xxiv, e lo è più di un secolo dopo ne' papiri xlvi e xlviii.

facta pensionem solvantur. Supradictis autem locis quæ usque nunc soliti estis solvere pensionem singulis quibusque indictionibus solvere jubemus vobis, fociis autem cæteris supradictis quæ per annorum curricula non fuit pensionem a vestris antecessoribus neque a vobis solvant, et per negligentiam actionariis hujus nostræ sedis et vestris jure consistentibus sine vestrorum antecessorum et sine vestra contentione ostatis solvatis, neque amodo deinceps persolvatis. Inclinati precibus vestris pro inviolabili restauratione et stabilitate supradicti monasterii per hujus præsentis præcepti seriem supradictum monasterium et immobilibus locis, servis et ancillis, colonos et colonas ut superius per ordinem exaratos leguntur a præsentis tertiæ decimæ indictioni in perpetuum concedimus et stabilimus tibi, tuisque successoribus abbatibus, et servorum Dei ejusdem venerabilis monasterii detinendum, omnemque quam indiget meliorationem fabricam seu defensionem prænominata loca ut superius leguntur indifferenter vos sine dubio procurantes efficiatur; nullaque præterea ad dandum annue pensionem ab vobis mora proveniat. Sed ultro actionarii sanctæ nostræ Ecclesiæ et nostrorum piorum locorum apto tempore persolvantur. Unde et sub terribili atque tremendi futuri examinis diem, et maximis sub anathematis interdictionibus Domini nostri et beati Petri principis apostolorum auctoritate decernimus. Nulli quoque modo nostrorum successorum pontificum licere vel aliæ magnæ parvæque personæ cujuscunque sit honoris præditus vel dignitate qualibet, exquisicione aut ingenii arte dissolvere hæc quæ a nobis pio intuitu ad laudem Redemptoris nostri constituta atque confirmata sunt, nec penitus ex eisdem locis vel possessionibus atque rebus et facultatibus, familiis etiam aut pecuniis; vel quidquid ad eundem venerabile monasterium pertinere dignoscitur, auferre vel alienare, potius autem omnis ut prælatum est in eodem sancto loco perenniter in integrum permaneant, promulgantes sancimus ut per omnipotentis Dei nostri virtutem sub terribili anathematis obligatione omnino obtestantes decernimus, nullus unquam præsumi quamlibet contrarietatem aut malitiam in eodem monasterio vel pertinentibus ejus a causis sive locis aut familiis

A inferre vel placitum tenere, sive distractum facere, nisi per tuam tuisque successoribus licentiam. Si quis autem ex nostris successoribus pontificibus, aut ex quocunque homine potente vel inferiore, magna scilicet parvæque persona cujuscunque sit honoris præditus vel dignitate, præsumperit quocunque argumento vel exquisita occasione hæc quæ a nobis ad cultum Dei statuta atque confirmata sunt, distrahere aut diminuare vel in quocunque temere aut refragare, et, quod non optamus, quemlibet locum aut possessionem vel quidquid, prædicto monasterio pertinere dignoscitur, auferre aut alienare ex eodem sancto loco conatus fuerit, sciat se Domini nostri et beati Petri principis apostolorum auctoritate insolubili anathematis inodatus, et a regno Dei alienus, contrarios sibi sentiens omnes sanctos ejusdem monasterii quiescentibus, et cum ipsis ante tribunal Dei omnipotentis in tremenda examinis diem distractus, ejusdem sanctis faciat rationes, atque cum diabolo ejusque atrocissimis pompis et cum Juda traditore Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et omnibus impiis deputatus et in tartareo igne et inextinguibili incendio et voragine chaos demersus concrementur in æternum. Porro qui inventi fuerint ipsum monasterium defendere, et omnia quæ in hoc apostolico nostro privilegio præcepto continentur adnexa custodientes integra mentis sinceritate servaverint, a dextris inveniantur Dei in locum lucis constituti, et omnes sanctos Dei qui in eodem monasterio quiescunt firmos habeant protectores eorumque suffragiis et in præsentis vita adjuventur et in futura beatitudine cœlestis regni gaudia cum angelis Dei et omnibus sanctis et electis per infinita consequantur sæcula.

Scriptum per manum Leonis notarii regionarii atque scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, mens. Aprilis. ind. suprascripta tertia decima. † Bene valete. Datum viii Kal. Aprilis per manus Marini episcopi (264) sanctæ Polimartiensis Ecclesiæ et bibliothecarii summæ sedis apostolicæ. Anno, Deo propitio, domni nostri Agapiti summi pontificis et universalis junioris pp. in sacratissima sede beati Petri apostoli, nono et ind. suprascripta tertia decima (265).

Ego Omnia sanctus sanctæ Romanæ Ecclesiæ jude x et notarius sicut in dicto privilegio Carticino

(264) Non fu all' Ughelli ignoto questo vescovo e bibliotecario (t. I, p. 414) per una Bolla di Giovanni XII, e per una carta del registro di Sublaco connotato il Muratori (A. m. æ. t. VI p. 203), M. Giorgi (in crit. ad pag. ad an. 955), e M. Galletti (l. c., p. 401): e per una carta pur di Sublaco si è saputo che era vescovo di Bomarzo almeno sin dall' an. 942 (Muratori l. c. † v. pag. 773: Giorgi, l. c. ad an. 942). Ma per la serie de' bibliotecari non si vien a sapere di qual Chiesa fosse vescovo, perchè nol dice egli in un'altra Bolla dello stesso Giovanni dell'an. 956; del qual papa, e non del XIII, e molto meno dell'an. 972, come scrisse il Ciampini (ex lib. Pont. p. 23), e come sta ne' Concilii (t. XII p. 879 dell'ed. Ven.) è per certo l'altra diretta a Berengario vescovo Verdunense morto nel 959 (Gall. Christ. t. XIII p. 1180); le quali Bolle sono tutte scritte, come in nostro pa-

piro, dallo stesso scriniario Leone, in quale per errore, credo, di chi copiolla dicesi *scriptor S. R. C.* in un'altra Bolla di Agapito del'an. 955, stampata ora nella Storia della Linguadoca (Preun, t. III, p. 95).

(265) Lo stesso probabilmente che in una pergamena dell'archivio di S. Maria Maggiore de' 12 luglio 1309, si nomina *notarius et nunc notariorum urbis camerarius*. Altri Ognissanti Romani nel 1318, ci dà il papiro che segue, e reca mons. Galletti l'iscrizione sepolcrale di uno di esse morto nel 1394 (Iscr. Rom. t. III, an. 20, n. 42); dice poi l'Amideno che la nobile famiglia *Omnia sanctus* è la stessa che la Mancini; le venne forse sì bel nome dall'esimia bontà di uno, usando molto i Latini ad imitazione de' Greci, che dicevano πάντα, ἐκάτα, πάντα, ὀσιοι, etc., le frasi *omnia, cuncta, in omnia, per omnia, in omnibus, per cuncta, in cunctis, magnus, lautus, su-*

inveni in eoque legi potuit non cancellato, non abraso, non vitiato, viso, lecto et sic obscultato diligenter coram discretis viris domnis presbytero Giptio sancti Apollinaris et Bartholomeo sanctæ Mariæ de Caccabari, cleri urbis et Romanæ fraternitatis rectoribus per sedem apostolicam deputatis, et eorum auctoritate decreto atque mandato et coram infrascriptis testibus litteratis ad hæc specialiter vocatis et rogatis, scilicet domno Jacobo archipresbytero sanctæ Mariæ in Via, domno Ægidio presbytero et rectore ecclesiæ sanctæ Lucie de Confinio, et domno Raynaldo presbytero et rectore ecclesiæ sancti Andreæ de Urso, domno Jacobo priore ecclesiæ sancti Andreæ de Columna, domno Thoma canonico ecclesiæ sancti Laurentii in Lucina, domno Angelo Ronterii canonico ejusdem ecclesiæ sancti Laurentii, et domno Angelo Scholari nato domni Jacobi Consolini iudicis. Sic de verbo ad verbum nihil addito vel detracto eatenus quatenus legi potuit scripti et fideliter exemplatus sum ac in publicam formam redegei. Rogatu venerabilis et religiosi viri domni Matthei (266) abbatis venerabilis monasterii sancti Sylvestri de Capite in Urbe, ordinis sancti Benedicti et conventus ejusdem decreto etiam et auctoritate atque mandato supradictorum rectorum sub ann. Domini 1267 indict. 5, mens. Julii 27. In quo quidem privilegio carticino suspensa erat bulla plumbea filo serico violacei coloris cui ab uno latere cruce media hæ litteræ circulariterangebantur: AGAPITUS, et in medio erat quoddam signum stellam quodammodo representans, ex alio vero latere hæ litteræ apparebant cruce ibi posita: PAPÆ.

Locus † signi notarii.

† Ego presbyter Gyptius sancti Apollinaris cleri urbis et Romanæ fraternitatis rector, habens fidem huic publico instrumento fideliter exemplato ideo me subscribo.

† Ego magister Bartholomæus de Caccabari, rector cleri urbis et Romanæ fraternitatis habens fidem huic publico instrumento fideliter exemplato, ideo me subscribo.

† Ego domnus Jacobus, archip. sanctæ Mariæ in Via testis prædictus me subscribo.

† Ego presbyter Ægidius, rector ecclesiæ sanctæ Lucie de confinio prædictus testis me subscribo.

† Ego presbyter Raynaldus, rector ecclesiæ sancti Andreæ de Urso testis prædictus me subscribo.

† Ego Jacobus, prior ecclesiæ sancti Andreæ de Columna testis prædictus me subscribo.

† Ego Thomas, canonicus ecclesiæ sancti Laurentii in Lucina supradictus testis me subscribo.

† Ego angelus Ronterii, canonicus ecclesiæ sancti Laurentii testis prædictus me subscribo.

† Ego Angelus, legum scholaris natus domni Jacobi Consolini iudicis prædictus testis me subscribo.

blimis, sanctus, ed, ὕστερον πρότερον sanctus omnia disse Aurelio Vittore (in Cæsar c. 9), omnia sanctus aeva detto Tertuliano nel libro della Penitenza.

† Ego Jacobus, Consolinus iudex et nunc camerarius iudicum Urbis, habens fidem huic instrumento et privilegio fideliter exemplato me subscribo sub annis Domini millesimo cclxxvii, ind. 5 mensis Augusti 26.

† Ego Adenulfus, iudex et rector iudicum habens fidem huic instrumento et privilegio fideliter exemplato, me subscribo.

† Ego Maximus, Petri Odonis iudex et nunc camerarius iudicum huic privilegio fideliter exemplato, me subscribo.

XX.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERO S. MARTINI DE LENIS.

(Anno 955.)

[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens*, IX 233.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, SEGABIO religioso abbati venerabilis monasterii sancti Martini, qui vocatur Lenis, qui est in ripa de flumine Atace in valle Bolicarnea, et per eum in eodem venerabili monasterio in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudine insistit cura pro universis ecclesiis ne aliquam necessitatis jacturam sustineant, sed magis propriæ utilitatis stipendia consequantur. Ideo convenit nos pastoralis tota mentis integritate procurare et sedule eorum utilitatum subsidia illis conferre, ut Domino nostro omnipotenti id quod pro ejus sanctimoniis, honore etiam et laude atque gloria ejus divinæ majestatis, venerabilium ut nostrorum erat contulisse locis, sitque acceptabile, nobisque ad ejus locum locupletissima misericordia dignum hujusmodi pii operis insidere in sidereis conferatur arcibus remuneratione. Igitur quia petistis a nobis quatenus ecclesiam sanctæ Mariæ quæ est in Coronulas, cum terris et vineis et cum omni redhibitione sua, pari modo et ecclesiam S. Stephani quæ est in Bolorda, item cum terris et vineis et cum omnibus pertinentiis suis; simili modo et ecclesiam S. Joannis quæ est in Combreto, cum omnibus suis pertinentiis; pariterque et ecclesiam S. Petri quæ est in Petralata, item cum terris et vineis; verum etiam et villam de Buxo et Petrus, cum terris et vineis et silvis et aquimolis suis; similiter in villa quæ dicitur Casanges, cum casis et vineis et terris, et medietatem de villa quæ dicitur Barosa, nec non in vico Adasate cum terris et vineis; pari modo et villa quæ dicitur Artosol, cum omni sua pertinentia: pariter infra comitatu Feniolotense, et comitatu Rodense, et Rosselione, tuæ religiositati... in perpetuum concedere deberemus. Ita sane ut a vobis vestrisque successoribus singulis quibusque indictionibus pensus nomine rationibus ecclesiasticis decem argenti solid.... denarios duodecim difficultate postposita persolvatur.... de nostra meliora-

(266) A questo abate Matteo diresse quattro lettere nel suo breve pontificato (*Reg. in Arc. Vat. an. 1, ep. 43, 62, 207*).

tione seu definitione indifferenter vos sine dubio procurantes efficiatur; nullaque præterea ad dandum annue pensus a vobis mora proveniat, sed ultro actionariis sanctæ nostræ Ecclesiæ apto tempore persolvant; statuentes apostolica censura, auctoritate beati Petri apostolorum principis, sub divini iudicii obtestatione anathematis interdictum ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum vel aliæ cuilibet magnæ parvæque personæ ipsa prænominata loca a potestate et ditone jam fati monasterii auferre præsumat. Si quis autem temerario ausu magna parvæque persona contra hunc nostrum apostolicum præceptum agere præsumperit, sciat se anathematis vinculo innodari, et a regno Dei alienum, et cum omnibus impiis æterno incendii supplicio condemnatum. At vero qui observator exstiterit præcepti, gratiam atque misericordiam, vitamque æternam a misericordissimo Domino nostro consequi mereatur.

Scriptum per manum Leonis scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Octobris, indictione XIII. Bene valete.

XXI.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO
MONTIS CASSINI.
(Anno 955).

Balduino abbati Casinensi ejusque successoribus monasterium S. Stephani in territorio Terracineni situm concedit.

[Tosti, *Storia di Monte Casino*].

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, BALDUINO dilecto filio, et abbati venerabilis monasterii Cassini Montis, et omnibus ejus regulariter intrantibus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollutibus benevola compassione succurrere, et justis desiderii congruum impertire suffragium. Atque ideo quia postulastis a nobis quatenus concederemus vobis monasterium sancti Christi protomartyris Stephani, quod per longam vetustatem in ruinis, et in desertis positum est cum ecclesiis, seu cellis, aquis, rivis, cum terris, campis, pascuis, silvis, cultis vel incultis, et cum omnibus ad superscriptum monasterium generaliter in integrum pertinentibus, positum territorio Terracinese, et inter has fines. A primo latere casale qui vocatur Vorke, et casale Clevini; a secundo latere pede montis devolvit quomodo ascendit per pedem montis sub ipso monte, per pedem montis sancti Lacui, et veluti vadit in monte de Campilla, et per rivum Balani, et montem de Montania, et casale Rustizanu et Tauri. A quarto vero latere casale Sallissanu, et Plage, et Baleranum usque in rivo David et revertit in casali Barkas. Juris sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus Ecclesiæ, vobis tenendum perpetuis temporibus concedere deberemus, inclinati precibus vestris per hujus præcepti seriem supra scriptum monasterium cum omnibus ad eum pertinentibus, sicut supra legitur, a præsentis quarta decima indictione vobis vestrisque successoribus in perpetuum vobis con-

cedimus detinere debere; statuentes atque promulgantes sub divini iudicii observatione et anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, vel aliæ cuilibet magnæ parvæque personæ subtrahere præsumat, quæ ipsum locum ad restaurandum, et ad pristinum gradum revocandum, a nobis per remedium animæ Stephanie spiritualis nostræ filie recepistis. Si quis autem, quod non optamus, temerario ausu contra hoc nostrum apostolicum præceptum ire tentaverit, sciat se auctoritate Dei, et beati Petri apostolorum principis anathematis vinculo innodatum, et a regno Dei alienum. Qui vero pio intuitu custos, et observator hujus nostri apostolici constituti in omnibus exstiterit, benedictionis gratiam, et misericordiam a justo iudice Domino Deo nostro consequi mereatur.

Scriptum per manum Acritioneri scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in mense Octobrio, indictione supra scripta, quarta decima. Bene valete. Data septime decimo Kalendas Novembris per manum Andreæ divini, respectu gratiæ, arcarii sanctæ sedis apostolicæ. Anno, propitio Deo, pontificatus domni Agapiti, summi pontificis, et universalis papæ, in sacratissima sede beati Petri apostoli, anno decimo, in mense, et indictione superscripta.

XXII.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO CELLA S. MARIE
ET S. HUNNEGUNDIS HUMOLARIENSI.
(Anno 955).

[Collette, *Mémoires du Vermandois*, I, 563].

In nomine sanctæ et inseparabilis Trinitatis: AGAPETUS, Christi adminiculante misericordia, sanctæ Romanæ sedis antistes.

Si sanctis petitionibus præstabiles voto piorum assensum præbemus, voluntati Domini nos militare credimus. Ergo notum sit universis catholicæ matris Ecclesiæ filiis, quod misit ad nos filius noster gloriosæ indolis puer, scilicet Lotharius rex Francorum, paternitatem nostram humiliter obsecrans, ut quamdam cellam in pago Viromandensi sitam, in honore beatæ Dei genitricis Mariæ, et sanctæ Hunnegundis virginis constructam, apostolicæ auctoritatis præsidio muniremus, quam suggerentibus genitori suo Ludovico videlicet regi, et sibi ipsi æque regi, comite Adalberto, et idoneo satis viro Eiberto, qui eandem abbatiam jure beneficii possidebat, ad sacræ religionis venerabilem cultum erigere conatur, atque regiæ potestatis præcepto corroborare nititur: cujus petitioni congaudentes, ecclesiastici vigoris manum exerimus; et ex aqua fulcimur auctoritate præcipimus ut præfatam abbatiam nemo unquam sæcularium possideat, neque ex rebus ejusdem cellæ quidquam sibi aliquis usurpet, non rex, non comes, non episcopus, nec quilibet princeps, quacunque potestate præditus, nisi forte tuendi et defendendi causa, et hoc non nisi ejusdem loci regularis abbatis fiat permissione. Si quis vero pro hac adipiscenda pecuniam, vel quod libet munus regi

aut cuilibet principi dederit, sive promiserit, subin-
ferendæ maledictioni subiacebit. Sit igitur eidem
cellæ abbas, secundum regulam sancti Benedicti
constitutus, et monachi regulari districtioni sub-
jecti, quos de rebus ejusdem cellæ aliquod dispen-
dium perpeti, cum omni imperio prohibemus. Res
ergo ejusdem ecclesiæ sunt Humolarias villa, in
qua cella constructa est, cum mansionibus cunctis
ad se pertinentibus: Merulfi curtis cum adjacentiis
suis; Eudoldi curtis cum appenditiis suis; Cavinia-
cus cum mansis ad se pertinentibus. In villa quæ
dicitur, Frisia super fluvium Summan, duodecim
mansi quos pro commoditate piscium eidem ec-
clesiæ perpetualiter habere liceat.... Si quis vero
contra hujus apostolici privilegii tutelam aliquid
molitus fuerit.... hunc.... excommunicamus....
ut sub hujus anathematis vinculo pœnaliter inno-
datus, sit anathema maranatha. Fiat, fiat.

ANNO DOMINI DCCCLXI.

SANCTUS ODO

ARCHIEPISCOPUS CANTUARIENSIS.

VITA SANCTI ODONIS

Auctore, ut videtur, OSBERNO monacho Cantuariensi.

(Apud Mabil. Acta sanctorum ordinis S. Bened. ex manuscripto codice Thuano-Colbertino).

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Etsi hujus Vitæ scriptor antiquitatem vel ex
manuscripto codice sapiat, non tamen ejus nomen
ætatemve signat codex Thuano-Colbertinus, ex
quo hanc Vitam descripsimus. Is auctor mihi vi-
detur esse Osbernus Cantuariensis monachus sub
Lanfranco archiepiscopo, qui Osbernus de Vita
Odonis Cantuariensis archiepiscopi librum unum
scripsisse apud Pitseum memoratur. Incertum est
an Willelmus Malmesburiensis hunc libellum præ
oculis habuerit in concinnando Odonis elogio,
quod libro de Gestis pontificum Anglorum inse-
ruit. Dubitandi ratio inde petitur quod Willelmus
in nonnullis rebus, levioris tamen momenti, cum
Osberno (sic eum vocare interim liceat) non con-
venit. Osbernus quippe ait, Odonem suæ electioni
in sedem Cantuariensem repugnantem non prius
consensisse, quam missis Floriacum legatis abba-
tem arcessierit, quia eum ad monachatum indita
cuculla initiatus fuisset: Willelmus habet Odonem,
transito mari, apud Floriacum monachilia acce-
pisse, Osberno Gervasius Dorobernensis monachus
Willelmo Bromtonus suffragatur. Osbernus addit
Odonem mortuum ecclesiæ custodi apparuisse, ut
Elfsinum, in Cantuariæ cathedram simoniace in-
trusum, verbis suis compesceret: Willelmus Elfsi-
no ipsi factum ostentum tradit. Ad hæc quædam
Willelmus commemorat, ut de sancti Wilfridi facta
per Odonem translatione, aliaque nonnulla, de
quibus Osbernus silet.

2. Ambo in id conveniunt, defuncto Vulfhelmo
Cantuariorum antistite, cum regis ac populi vota
in Odonem concurrissent, hanc constantius, *ut qui*
nondum amicisset monachum, renisum fuisse, *ne*
morem majorum ambitione sua turbare videretur.
Nullum enim ad id tempus, nisi monachili sche-
mate indutum archiepiscopum fuisse, inquit Wil-
lelmus, quod aliis verbis tradit Osbernus. Godwi-

nus sectarius *errorem* vocat, atque certum esse
Nothelmum aliosque nonnullos sæculares, ut vo-
cant, presbyteros Cantuariensi Ecclesiæ ante Odo-
nem præfuisse. Verum nullo argumento id certius
rescire potest Godwinus, quam Odo ipse aut Wil-
lelmus, primorum temporum viciniore: nec
constat Nothelmum monachus expertem fuisse.
Beda quidem in præfatione ad Historiam Anglo-
rum Nothelmum duntaxat *religiosum Lodinensis*
Ecclesiæ presbyterum vocat: at hoc nomine do-
nare solebant monachi sacerdotes; et Beda ipsi: in
epistola ad Nothelmum illum, *venerabilem fra-*
tre nostrum Nothelmum presbyterum appellat:
quæ verba monachum designant potius quam
presbyterum sæcularem. Monachum induit Odo,
simulque ipsa monasticarum vestium susceptione
professus est sub annum 937, quo tempore Flo-
riacense monasterium ad strictiorem regulæ cul-
tum revocatum fuit opera Odonis abbatis Clunia-
censis. Ab eo itaque Odo monasticum habitum
susceperit, prætermisissis Cantuaritis aliisque An-
glicanis monachis, quorum abservantia in tanta
opinionem tunc non erat. Eadem causa Oswaldum
aliosque Anglos illexit ad cœnobium Floriacense,
ex quo Abbo in Angliam missus est non minus
causa pietatis quam eruditionis.

3. Inter alia Odonis facta, quorum in sequenti li-
bello nulla mentio est, præcipuum videtur illud quod
de corporis sancti Wilfridi episcopi Eboracensis
translatione ab eo Cantuariam procurata legitur
tum apud Willelmum, ubi de nostro Odone, tum apud
Eadmerum in libro de Vita S. Wilfridi, edita in
parte prima Sæculi III Benedicti, pag. 226 et 227.
Addit Willelmus curasse Odonem, ut heroico metro
Wilfridi Vita texcretur; idque exsecutum fuisse
Fridegodum quemdam, cujus poema *Patrologiæ*
nostræ, tom. CXXXIII datus. Subdit Willelmus